

Türkiye'deki İlkokullarda Okuyan Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Eğitim Sorunlarına İlişkin Yapılan Araştırmalar: Bir Meta Sentez Çalışması *

Mehmet KUYUCU^a^a Uzman Öğretmen, MEB, Şanlıurfa

Özet

2011 yılında Suriye’de başlayan iç karışıklık ve akabinde gerçekleşen olaylar neticesinde ülkelerinden göçen çok sayıda mültecinin sığındığı ülkelerin başında Türkiye gelmektedir. Türkiye’ye yerleşen mülteciler, sosyal hayatın her alanına olduğu gibi eğitim sistemine de doğrudan dahil olmuşlardır. Anadillerinden farklı bir dilde eğitim veren okullarda eğitim almaya başlayan yabancı uyruklu öğrenciler, eğitimlerinde çeşitli sorunlar yaşamaya başlamıştır. Bu çerçevede, çalışmada Türkiye’deki ilkokullarda okuyan yabancı uyruklu öğrencilerin eğitim sorunlarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda 2015 ile 2022 yılları arasında hazırlanmış makale ve tezler incelenip sentezlenmiş ve ulaşılan sorunlara çözüm önerileri getirilmiştir. Çalışma nitel araştırma yöntemlerinden meta sentez ile desenlenmiştir. Meta sentez çalışması kapsamında, verilerin toplanması amacıyla doküman incelemesi yapılmıştır. Meta sentez yönteminin gerektirdiği şekilde nitel araştırmalar ve nitel bulguları olan karma araştırmalar incelenmiştir. Doküman incelemesi sonucunda ulaşılan çalışmalardan, belirlenen ölçütlere uyan 14’ü makale ve 11’i yüksek lisans tezi olmak üzere 25 çalışma meta sentez kapsamına dahil edilmiştir. Meta sentez çalışmasının işlem adımları izlenerek; söz konusu 25 çalışma kodlanmış, çözümlenmiş, ulaşılan sonuçlardan yola çıkarak temalar oluşturulmuş, sentezlenmiş ve yorumlanmıştır. Çalışmanın sonucunda yabancı öğrencilerin dil sorunları, sosyal, davranışsal ve akademik sorunlar yaşadığı; bu sorunlara yapısal düzenlemeler yapılması, çeşitli kesimlere eğitimler verilmesi, sınırlılıkların giderilmesi önerileri gibi bulgulara ulaşılmıştır. Ulaşılan bulgulara dayalı olarak öneriler getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yabancı uyruklu öğrenci, mülteci öğrencilerin sorunları, göçmen eğitimi, Suriyeli öğrenci

Type / Tür:

Research / Araştırma

Received / Geliş Tarihi:

08 Ekim 2024

Accepted / Kabul Tarihi:

17 Mart 2025

Page numbers / Sayfa no:

1-39

Citation Information/Atıf bilgisi:

Kuyucu, M. (2025). Türkiye'deki ilkokullarda okuyan yabancı uyruklu öğrencilerin eğitim sorunlarına ilişkin yapılan araştırmalar: Bir meta sentez çalışması. *Harran Maarif Dergisi*, 10(1), 1-39. doi: 10.22596/hej.1563667

Sorumlu yazar: Mehmet Kuyucu **e-posta:** mehmetkuyucu1@hotmail.com

* Bu çalışma, yazarın yüksek lisans dönem projesi esas alınarak hazırlanmıştır.

Research On Educational Problems of Foreign Students Reading in Primary Schools in Turkey: A Meta Synthesis Study

Abstract

Turkey is one of the leading countries that has become a refuge for many individuals fleeing their home countries due to the civil unrest that began in Syria in 2011 and the subsequent events. Refugees who settled in Turkey have become directly involved in the education system as well as in various aspects of social life. Foreign students enrolled in schools where instruction is provided in a language other than their native tongue began to face a range of educational challenges. In this context, the aim of the study is to identify the educational problems encountered by foreign students attending primary schools in Turkey. For this purpose, articles and theses prepared between 2015 and 2022 were analyzed and synthesized and solutions were suggested for the problems reached. The study was designed using the meta-synthesis method, which is one of the qualitative research approaches. As part of the meta-synthesis, document analysis was employed to gather data. Qualitative studies and mixed studies with qualitative findings were examined as required by the meta-synthesis method. Out of the studies reviewed, a total of 25 were included in the meta-synthesis – 14 of which were journal articles and 11 were master's theses. By following the process steps of the meta synthesis study; These 25 studies were coded and analyzed. Themes were derived from the results, synthesized, and interpreted. As a result of the study, foreign students experienced language problems, social, behavioral and academic problems; The findings revealed that foreign students faced problems related to language, social integration, behavior, and academic performance. Additionally, the studies suggested structural modifications, training for different stakeholder groups, and recommendations to address various limitations.

Key Words: Foreign students, problems of refugee students, immigrant education, Syrian student.

Giriş

Toplumsal bir olay olan göç; sosyal, politik, inançla ilgili veya farklı sebeplerle, bireylerin ya da toplumların, yaşamlarının bütününe veya bir bölümünü geçirmek için yerleşmek şartıyla, yaşadıkları ortamdan farklı bir yere giderek yer değiştirmesi şeklinde tanımlanabilir (Karataş, Adıgüzel ve Ünal, 2018). Göç olayı; insan ve toplum hayatını derinden etkileyen bir hadisedir. Yaşadığı yerde hayat koşulları veya gereksinimleri farklılaşan insanların başka topraklara göçme nedenleri de farklılaşmaktadır. Bu faktörlerin başlıcaları; ekonomik sorunlar, eğitim ihtiyaçları, çevre koşullarının kötüleşmesi, güvenlik ihtiyacı ve inançla ilgili yaşantı ve tutumlardır (Nar, 2008). İnsanlar yaşadığı ortamın şartlarının değişmesine, kendi istek ve gereksinimlerinin farklılaşmasına veya farklı ortamlarda cazip imkanların oluşmasına bağlı olarak kendi iradeleriyle ya da mücbir sebeplerle yaşam alanlarını değiştirebilmektedir. Kendi iradeleriyle göçen insanlar genellikle yaşam kalitelerini iyileştirme, zengin kaynaklara ulaşma, iş ve eğitim imkânlarından yararlanma amaçları güderken; mücbir sebeplerle yaşadığı toprakları terk eden insanlar çoğunlukla hayatlarını zorlaştıran faktörlerin etkisinden kurtulma veya can

güvenliklerini sağlama gibi zorlayıcı unsurların etkisiyle göçmektedir. BM zorunlu göç eden bireyleri; devlet gücü ile veya göç etmek zorunda kalarak hanesinden veya yaşadığı ortamlardan, öncelikli olarak savaş veya çatışma ortamlarının tehlikelerinden, bunun yanında insan haklarının çiğnenmesinden, tabii veya beşeri kaynaklı afetlerden korunma amacıyla ülkesinin sınırları içinde göçen, ülkesini terk eden ya da devlet tarafından yerinden edilen insanlar, şeklinde ifade etmiştir (BM, 2005). Göçün her şeklinde önemli etkiler görülmekle birlikte göçmenlerin iradesi dışında ve özellikle de kitleler halinde gerçekleşen göçlerde bu etkiler çok daha yoğun bir şekilde görülür. Göçün en önemli sosyal etki alanlarından biri eğitim konusudur. Göç olayı; göçmenleri, ev sahibi ülkenin vatandaşlarını, eğitim kurumlarını, öğretmenlerini ve yöneticilerini farklı boyutlarda etkilemektedir.

Göçen insanlar ve göçmenlere kapısını açan ülkeler, göç olayından farklı boyutlarda etkilenmektedir. Göç olayından birinci derecede etkilenen kişiler hiç şüphesiz yaşadığı toprakları terk edip, farklı bir ortamda yaşamlarını sürdürme durumunda kalan göçmenlerdir. Özellikle de savaş, iç savaş, çatışma, siyasi baskılar gibi mücbir sebeplerle göç etmek zorunda kalan insanlar hem göçmelerine sebep olan hadiseler hem de zorlu koşullarda gerçekleşen göç sürecinden ciddi şekillerde etkilenmekte ve bu etkiler, insanların göçtükleri ülkedeki yaşamlarını da ciddi şekilde etkileyebilmektedir. Bunun yanında özellikle büyük kitlelerin gerçekleştirdiği göç hareketlerine maruz kalan ülkelerde bir yandan kültür çatışması, uyum sorunları, ekonomik sıkıntılar yaşanırken bir yandan da bu ülke yönetimlerinin göçmenlere sağlık, eğitim, istihdam gibi kamu hizmetlerini ulaştırmada yetersiz kalmasından kaynaklanan problemler görülebilmektedir. Bu etkilerin büyüklüğü ve yaşanma sıklığını belirleyen en önemli unsur göçmenlerin özellikleri ve göçme nedenleridir (Özgün, 2019). Örneğin savaştan kaçan mülteciler ile araştırma veya iş amaçlı göçen göçmenler aynı etkiyi yaratmayacağı gibi, farklı yaş gruplarının ve cinsiyet dağılımlarının da farklı ihtiyaçları olacağından ülkede yaratacağı etkiler de buna bağlı olarak farklılaşacaktır. Bu etkilerin yoğun olarak görüldüğü eğitim kurumlarında farklı boyutlarda sorunlar yaşanmaktadır. Özellikle yabancıları oldukları bir ülkenin eğitim sisteminde ve bilmedikleri bir dilde eğitim almak durumunda olan öğrenciler akademik olarak geri kalmakla birlikte okul ve sınıf ortamında yalnızlaşmak, çekinmek, içine kapanmak gibi çeşitli sosyal ve psikolojik sorunlar da yaşamaktadır.

Türkiye, tarihi boyunca çeşitli ülkelerden küçük veya büyük çaplı göçler almıştır. Türkiye'ye komşu veya yakın ülkelerde vuku bulan siyasal hareketler, iç karışıklıklar, dış müdahaleler, iç savaşlar sebebiyle yoğun göç hareketleri yaşanmıştır (Adıgüzel, 2016). İran devrimi, Afganistan'ın SSCB tarafından işgal edilmesi, SSCB'nin dağılması, İran-Irak Harbi, Körfez Harbi ve Suriye Savaşı gibi çevre ülkelerde gerçekleşen siyasal hadiseler ve savaşlar Türkiye'ye kitlesel göçlerin yaşanmasına yol açmıştır (Karataş, Adıgüzel ve Ünal, 2018). Gerek Türk kökenli gerekse de farklı etnik grupların mücbir sebeplerle sığındıkları Türkiye, kadim gelenekleri gereği geçmişten

bugüne zor durumda olan insanlara kapılarını kapatmamıştır. Bunun bir sonucu olarak ülkede eğitim, eğitim kurumu ve öğretmen ihtiyaçları artmış, çeşitli sorunlar yaşanmaya başlanmış ve buna bağlı olarak yabancı öğrenci eğitimi için politikalar geliştirme gereksinimi duyulmuştur.

Suriye’de 2011 yılında baş gösteren karışıklık ve akabinde başlayan iç savaş, ülkede yaşayan insanları kendi ve ailelerinin canlarını korumaya yönelik tedbirler almaya yöneltmiştir. Ülkede güvenli bir şekilde yaşamak olanaksız hale gelince çareyi vatanlarını terk etmekte bulan Suriyeli insanlar, başta komşu ülkeler olmak üzere güvenli buldukları topraklara sığınmaya başlamışlardır. Suriyeli insanların sığındığı ülkelerin başında Türkiye gelmektedir. Birkaç yıl içinde yaklaşık 3,5 milyona yaklaşan sığınmacının Türkiye’ye göçmesi Türkiye Cumhuriyeti’nin en büyük kitlesel göçünü oluşturmakla birlikte, Türkiye’yi de dünyadaki bir numaralı sığınmacı ülkesi durumuna getirmiştir (Karasu, 2017). Türkiye’nin, sayısı 3,5 milyona yaklaşan Suriyeli insana kapısını açması ve bu insanların ülkedeki illere dengesiz bir şekilde dağılması sonucunda ülkede birtakım sorunlar da baş göstermeye başlamıştır. Özellikle Suriye sınırında bulunan Gaziantep, Şanlıurfa, Hatay, Kilis gibi iller ve İstanbul’daki Suriyeli sayılarının oldukça yüksek rakamlara ulaşması; bu illerde eğitim, sağlık, güvenlik, istihdam gibi alanlarda problemlerin yaşanmasına neden olmuştur. Bunun yanında sınır komşusu iki ülke olmasına rağmen kültürel yapının, dilin, yaşam tarzının, gelenek ve göreneklerin, hak ve hürriyetlerin, ekonomik yapının farklılıklar göstermesi Suriyeli sığınmacıların uyum problemleri yaşamalarına sebep olmuştur (Karasu, 2017). TDK’ya göre uyum kavramının bir karşılığı olan “entegrasyon” kavramı, göçle gelen kişi veya toplulukların geldikleri ülkede halkın bir üyesi olarak kabul gördüğü süreci ifade eder. Bu kavram, tek taraflı bir kabul olayı olmayıp iki taraflı gerçekleşen bir durumdur (Ağdalyan, 2021). Entegrasyon göçle gelen ve ev sahipliği yapan iki grubun karşılıklı iletişimine, hoşgörü ve saygıya dayanan, hak ve sorumlulukların bir bütün olarak görüldüğü bir anlayışın uygulandığı; göçmenin sosyal yaşama katılımının kolaylaştırıldığı, buna karşın ondan da ev sahibi ülkenin lisansı, kültürü ve temel değerlerini öğrenmesinin beklendiği bir süreci ifade eder (TBMM, 2018). Ülkemizdeki Suriyeliler Türkçeyi öğrenmede; barınma, eğitim ve sağlık gibi birincil ihtiyaçlarını karşılamada; ülkemizdeki yaşam tarzına ve kültüre alışıp uyum sağlama konusunda zorlanmakta, Türk vatandaşları ve kurumları ile iletişim problemleri yaşamaktadır (Duğan ve Gündüz, 2018). Göçten en fazla etkilenen grup olan çocuklar, bu etkileri birçok alanda yaşadığı gibi eğitim konusunda da yaşamaktadır. Çocuğun çevresinin farklılaşması sonucunda okul ortamında uyum sorunları yaşaması, göçmen ailelerin sosyal yapıda genellikle daha düşük statülerde olmaları ve bunun çocuğun eğitimine negatif yansımaları, çocuğun bir işte çalıştırılması sonucu öğrenme kayıplarının yaşanması veya okuldan tamamen uzaklaşması, göçmen ailelerin göçün sebep olduğu diğer sıkıntılara yoğunlaşıp çocuğun eğitimi ile ilgili olmaması, göçmen ailelerde genellikle çocuk sayısının fazlalığından dolayı

öğrencilerin eğitim giderlerinin çoğalması ve eğitim ihtiyaçlarının sınırlı oranda karşılanması gibi durumlar da göçün eğitime olumsuz yansımalarıdır (Nar, 2008). Eğitim alanında yaşanan sorunların çözümü adına 2016'da hayata geçirilen "Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi" (PICTES) ile Suriyeli öğrencilerin Türk eğitim sistemine uyum sağlamaları, anadillerinde ve Türkçe olarak eğitim almaları, rehberlik hizmetlerinden faydalanmaları, eğitim kurumlarının gereksinim duyduğu görevli ve kırtasiye malzemelerinin temin edilmesi hedeflenmiştir (Saklan ve Karatürk, 2022). PICTES Projesi'nin amaçları arasında; geçici koruma altında bulunan Suriyeli çocukların kaliteli eğitime erişmelerini sağlamak, Suriyeli çocuklar ve ailelerinin topluma entegre olmalarına yardımcı olmak, okulların ve bu okullarda görev yapan proje kapsamındaki görevlilerin kalitesini arttırmak gibi hedefler sayılabilir (PICTES, 2022).

Ülkeye göçen Suriyeli insanların yarısına yakını çocukların oluşturması, Türkiye'deki Suriyeli öğrenci sayısının da bir hayli yükselmesine ve buna bağlı olarak ülkedeki eğitim hizmetlerine olan ihtiyacın da oldukça artmasına yol açmıştır. Suriyeli insanların yoğun olduğu illerde, doğal olarak Suriyeli öğrenci sayıları da artmış ve ülkedeki yabancı uyruklu öğrencilerin oranı da oldukça yükselmiştir. Eğitim hakkı; bireyi birinci planda gören, önemseyen, insanın karakterine, istidatlarına ve haysiyetine saygıyı benimseyen kişisel, sosyal ve kültürel bir haktır (Çallı, 2009). Temel insan haklarından biri olan eğitim hakkı, tüm çocuklar gibi başka ülkede yaşayan yabancı öğrencileri de kapsamaktadır. Bu kapsamda Türkiye'de bulunan tüm yabancı öğrencilere, Türk öğrencilerle eşit nitelikte eğitim hizmeti sunulmaktadır. Buna rağmen eğitim çağında bulunan Suriyeli çocukların azımsanmayacak bir kısmı çeşitli nedenlerle herhangi bir eğitim kurumuna devam etmemektedir. Suriyeli çocukların ülkemizdeki okullaşma oranının %65'lerde kalmasının temel nedenleri arasında; Suriye'deki eğitim sisteminin Türkiye'den farklı olarak ilkokulun 6 yıl, ortaokul ve lisenin 3'er yıl olması ve lise eğitiminin zorunlu olmaması, dil engeli, okuldan uzun zaman uzak kalınması, lise çağına gelen çocukların aile bütçesine katkı sağlamak amacıyla bir işte çalıştırılması ve Suriyelilerin aile yapılarına bağlı tutumlar şeklinde sıralanabilir (MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü, 2022). Bununla birlikte Türkiye'de eğitim hayatına devam eden Suriyeli öğrenciler de birtakım problemlerle karşılaşmakta ve eğitim sürecinde zorlanmaktadırlar. Türkiye'de devlet okullarında eğitim alan Suriyeli çocukların eğitime erişme ve sürdürmelerinde; anadillerinin Arapça olması, Türkiye'nin kültürel yapısına yabancı olmaları ve sosyoekonomik durumları nedeniyle, eğitim öğretim etkinliklerine ve okul ortamına uyum sağlama ve başarılı olma konusunda Türk öğrencilere göre dezavantajlı durumda oldukları görülmektedir (Emin, 2019).

Sayısı 1 milyonu aşan Suriyeli öğrencinin uygulamaya dönük etkili bir planlama yapılmadan Türkiye'deki devlet okullarına kaydedilmesi, ülkedeki birçok eğitim kurumunda ciddi sorunların yaşanmasına sebep olmuştur. Ülkelerinde yarıda

bırakmak zorunda kaldıkları eğitim hayatlarını, farklı bir dilde ve sistemde eğitimin sunulduğu bir ülkede devam ettirmek durumunda kalan Suriyeli öğrenciler de sıkıntılı bir eğitim süreci geçirmektedir. Bu süreçte çocukların eğitiminde görülen başlıca sorunlar; dilden kaynaklı olarak eğitimden diğer akranları kadar yararlanamama, kültür farkından dolayı okul ortamına uyum sağlamakta zorlanma, yeni bir ortama girilmesiyle kimlik karmaşası yaşaması, genellikle düşük sosyoekonomik düzeye sahip göçmen ailelerin bu durumlarının çocuğun eğitimini olumsuz etkilemesi, öğretmenlerin göçmen öğrencilerle ilgili birçok bilgiye vakıf olmamasından dolayı eğitim planlamalarında bu çocukların bireysel farklılıklarının göz ardı edilmesi şeklinde sıralanabilir (Kaya ve Öz, 2020). Diğer yandan yabancı öğrenci eğitimi konusunda yeterli deneyimi ve yetkinliği olmadan bu çocuklara eğitim vermeye çalışan öğretmenler de bu süreçte oldukça zorlanmaktadırlar.

Türkiye'deki yabancı öğrenciler ülkenin illerine düzensiz bir şekilde dağılmıştır. Farklı illerde bulunan ve hem sayıları hem de uyrukları bakımından değişkenlik gösteren yabancı öğrencilerin eğitiminde yaşanan sorunlar da bu durumlara bağlı olarak farklılaşmaktadır. Türkiye'deki birçok il ve üniversitede, o ildeki yabancı öğrenciler ve sorunları üzerinde yoğunlaşan çok sayıda akademik çalışma yapılmıştır. Alan yazın taraması yapıldığında ülke genelindeki yabancı öğrencilerin eğitiminde yaşanan sorunları ve bu sorunlara yönelik geliştirilen önerileri bir bütün olarak ele alan çalışmaların sınırlı sayıda olduğu görülmüştür. Bu konuda doküman incelemesi şeklinde yapılan benzer çalışmalarda da incelenen çalışmaların genellikle biçimsel özelliklerine yoğunlaşıldığı görülmüş, çalışmaların sonuç ve önerileri üzerinde inceleme yapılan araştırmaların son derece kısıtlı sayıda olduğu belirlenmiştir. Bu anlamda farklı illerde bulunan yabancı öğrencilerin etnik kökenleri, dilleri, sosyokültürel özellikleri bakımından farklılıkları olduğu düşünüldüğünde; ülke genelindeki öğrenci gruplarının sorunlarını bir bütün olarak görmeyi sağlayan araştırmalara ihtiyaç duyulduğu söylenebilir. Yabancı öğrencilerin sorunları konusunda yapılan çalışmaları bir araya getirip değerlendirmek ve bu çalışmalardan ortak çıkarımlarda bulunmak; hem konunun daha genel bir çerçeveden görülerek sorunların daha iyi anlaşılmasını sağlayacak, hem de bu sorunların çözümüne yönelik araştırmacıların çözüm önerilerini bir araya getirerek uygulanacak çözüm yolları hakkında yol gösterecektir. Bu hedefe yönelik yapılan bu çalışma; başta ülkedeki yabancı öğrencilerin çok büyük bir kısmını teşkil eden Suriye uyruklu öğrenciler olmak üzere, ülkenin farklı il ve bölgelerinde eğitim gören yabancı öğrencilerin eğitimlerinde yaşanan sorunları ve bu sorunlara getirilen çözüm önerilerini ele alan çalışmaları bir arada incelemektedir. Yabancı öğrencilerin eğitim sorunlarını farklı boyutlarıyla ortaya koyacak bu çalışmada, söz konusu alanda yapılan araştırmaların bir araya getirilerek incelenip sentezlenmesi ve ortak yargılara ulaşılması hedeflenmiştir. Bu anlamda çalışma, konunun bir bütün olarak görülmesini, görülen sorunların yaşanma sıklığını, araştırmacıların üzerinde en fazla durdukları çözüm

önerilerinin belirtilmesini sağlaması ve söz konusu sorunlara daha işlevsel çözüm önerileri getirme konusunda yol gösterici olması bakımından önemli görülmektedir. Bu doğrultuda çalışmada aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır: Türkiye'deki ilkokullarda okuyan yabancı uyruklu öğrencilerin eğitiminde yaşanan sorunları inceleyen;

- Çalışmaların sonuçlarında hangi sorunlara ulaşılmıştır?
- Çalışmalarda ulaşılan sorunlara ne tür çözüm önerileri getirilmiştir?

Yöntem

Araştırma Modeli

Bu çalışmada yabancı uyruklu öğrencilerin Türk eğitim sisteminde yaşadığı sorunları inceleyen çok sayıda nitel çalışmayı bir arada değerlendirmek amacıyla meta sentez modeli kullanılmıştır. Meta sentez çalışması, bir konuda yapılan bilimsel araştırmaların nitel bulgularının; incelenmesini, açıklanmasını, yorumlanmasını, ortak ve farklı noktalarının tespit edilmesini ve elde edilen bilgilerden yola çıkarak özgün çıkarımlara ulaşılmasını hedefleyen çalışmalardır (Polat ve Ay, 2016). Bu bağlamda örneklem alınacak bir grup öğrenci, öğretmen veya yönetici ile yapılan ve sonuçlarını ülke genelindeki tüm öğrenci ve eğitim kurumlarına genellemekte sınırlı olacak bir metot yerine, yabancı uyruklu öğrencilerin eğitiminde yaşanan sorunlara odaklanan çok sayıda bilimsel çalışmanın bir arada incelenip, yorumlanmasını ve ortak çıkarımlara varılarak yabancı öğrencilerin sorunlarını daha bütüncül bir şekilde sunmayı hedefleyen bu çalışma için meta sentez modeli uygun görülmüştür. Aynı konuda yapılan çalışmaların, belirlenen tema ya da şablon çerçevesinde eleştirel bir anlayışla değerlendirilmesi ve sentezlenmesini içeren meta sentez yöntemi, bütüncül bir şekilde incelenen konunun ana hatlarının kavranmasına ve öncelikli noktalarının tespit edilmesine yardım eder (Çalık ve Sözbilir, 2014). Nitel araştırmaların ya da karma araştırmalardaki nitel bulguların anlamlandırılmasını, düzenlenmesini ve belirlenen temalar kapsamında sınıflandırılmasını içeren meta sentez çalışmaları, çok sayıdaki araştırmayı belirlenen değişkenler açısından sunan betimsel içerik analizlerinin tersine sınırlı sayıdaki araştırmalar üzerine yoğunlaşan ve nitel bulguları derinlemesine inceleyen çalışmalardır (Polat ve Ay, 2016). Polat ve Ay (2016), meta-sentez yönteminin işlem basamaklarını şu şekilde sıralamıştır:

- Çalışmanın sorularını belirlemek.
- Araştırılan konuyla ilgili çalışmaları ortaya koyacak anahtar sözcükler belirleyip, alan yazın taraması yapmak.
- Ulaşılan kaynakları incelemek, adlandırmak ve değerlendirmek.
- Çalışma kapsamına dahil etme veya elemek için kriterler belirleme ve kriterleri sağlayan çalışmaları meta-senteze dahil etme.
- Çalışma kapsamına alınan araştırmaların çözümlenerek ortak temaların oluşturulması, oluşturulan temaların ortak ve farklı yanlarının tespit

edilmesi.

- Temalar dahilinde ulaşılan bulguların sentezlenip çıkarımlarda bulunulması.
- Yapılan işlemlerin ve ulaşılan sonuçların raporlanması.

Verilerin Toplanması ve Analizi

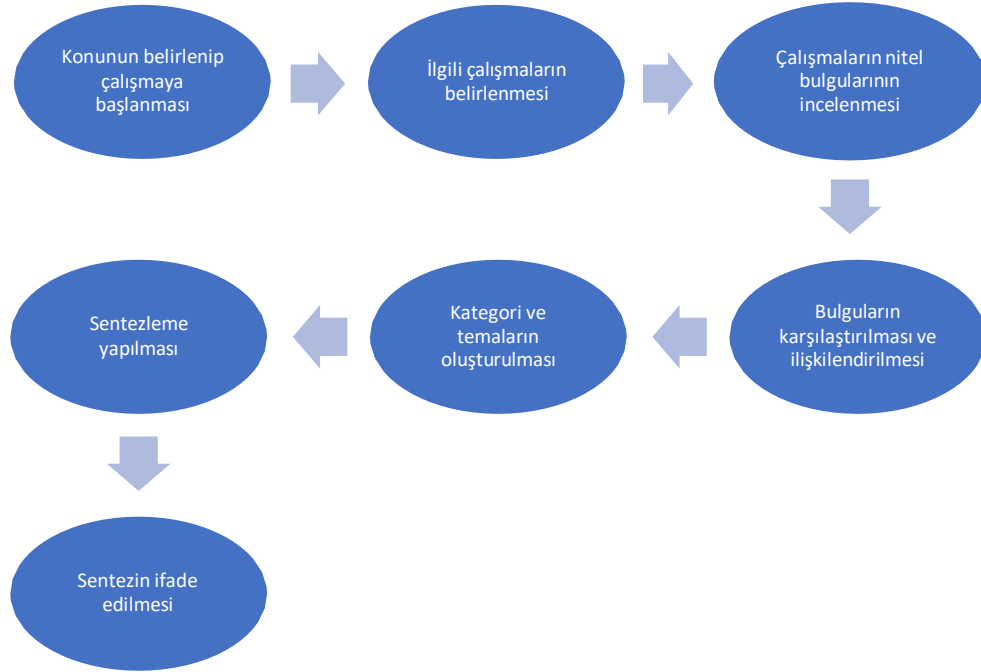
Bu çalışmanın veri toplama aşamasında doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesi sürecinde; 2015 ile 2022 yılları arasında, Türkiye’deki ilkokullarda okuyan yabancı öğrencilerin eğitim sorunlarına odaklanan makale ve tezler incelenmiştir. Meta sentez çalışmasına dahil edilecek çalışmalar belirlenirken 2015 yılı ve sonrasının ölçüt olarak alınmasının nedeni araştırmanın daha güncel makale ve tezler üzerinde çalışmasını sağlamaktır. Ayrıca ülkemizdeki yabancı öğrencilerin önemli bir bölümünü teşkil eden Suriye uyruklu öğrencilerin sorunlarının 2015 ve sonrasında artmaya başlaması ve buna bağlı olarak bu konuda yapılan araştırmaların da bu yıllarda çoğalması 2015 yılının ölçüt olarak alınmasında etkili olmuştur. İncelenecek çalışmalarda 2022 yılının ölçüt alınmasının sebebi ise alan yazın taramasının 2022 yılı Aralık ayında tamamlanmış olmasıdır. Araştırma sürecinde alan yazın “yabancı uyruklu öğrenci”, “mülteci öğrencilerin sorunları”, “göçmen eğitimi”, ve “Suriyeli öğrenci” anahtar sözcükleri ile taranmıştır. Anahtar sözcükler seçilirken yabancı uyruklu öğrencilerin çalışmalarda göçmen, mülteci veya yabancı uyruklu öğrenci olarak nitelendirilmesi göz önünde tutulmuştur. Ayrıca ülkemizdeki yabancı öğrencilerin önemli bir bölümünü teşkil ettiği için Suriyeli öğrenciler de özel olarak anahtar kelimelere eklenmiştir. Araştırma sorularına yanıt vermesi beklenen söz konusu tezlere Ulusal Tez Merkezi üzerinden; makalelere ise Google Scholar arama motoru ve Dergipark veri tabanından ulaşılmıştır. Ulaşılan tez ve makaleler incelenerek, meta sentez kapsamına alınacak çalışmalar belirlenmiştir. Meta-sentez dahilinde incelenecek tez ve makalelerin tespit edilmesi için belirlenen kriterler şu şekildedir:

- Ocak 2015-Aralık 2022 tarihleri arasında Türkiye’de yapılmış olması
- Nitel yöntemle veya nitel bulguları olan karma yöntemle yapılmış olması
- Çalışmalarda erişim kısıtlaması bulunmaması ve çalışmanın tamamına ulaşılabiliyor olması
- İlkokuldaki yabancı uyruklu öğrenciler veya ilkokuldaki yabancı uyruklu öğrencilerin yanında diğer kademelerdeki yabancı uyruklu öğrencileri incelemesi

Alan yazın taramasında 24 tez ve 32 makale olmak üzere 56 çalışmaya erişilmiştir. Bunlardan 22 çalışmanın ilkokul öğrencilerine yoğunlaşmadığı, 9 çalışmanın ise nicel yöntemle yapıldığı ve belirlenen kriterleri taşımadığı görüldüğünden bu çalışmalar meta-sentez kapsamına dahil edilmemiştir. İncelemeler sonucunda belirlenen kriterleri taşıdığı tespit edilen 14 makale ve 11 yüksek lisans tezi

meta-sentez kapsamına dahil edilmiştir. Çalışma grubunu oluşturan ve meta-sentez kapsamında incelenecek olan tez ve makaleler Ek'te gösterilmiştir.

Nitel anlayışın uygulandığı bu çalışmada ulaşılan araştırmaların ve elde edilen verilerin analiz süreci sistemli ve düzenli bir şekilde yürütülmüştür. Analiz sürecinde Noblit ve Hare (1988)'nin paylaştığı analiz sürecinden faydalanılmıştır. Noblit ve Hare (1988)'nin paylaştığı analiz sürecinin adımları Şekil 1'de özetlenmiştir:

Şekil 1. Meta sentez analizinin işlem basamakları (Noblit ve Hare, 1988)

Şekil 1'de görülen meta sentez analizi; araştırma sorularının belirlenerek, bu soruların konu alanına uygunluğunun değerlendirildiği aşamayla başlar. İlgili çalışmaların belirlenmesi aşamasında; anahtar kelimelerin belirlenmesi, bu kelimelerle alanyazın taraması yapılması ve erişilen çalışmalardan dahil edilme ölçütlerini karşılayan çalışmaların araştırma kapsamına alınması işlemleri gerçekleştirilir. Üçüncü adımda kodlama yapılarak çalışmaların okunması ve analiz edilmesi süreci gelir. Bulguların karşılaştırılıp ilişkilendirilmesi adımıyla ulaşılan benzer ve farklı bulguların ortaya konması ve benzer bulguların bir çatı altında toplanması işlemleri gerçekleşir. Sonraki adım, ortak bulgulara göre kategorize edilen sonuçlardan ortak tema ve bu temalara ait alt temaların oluşturulması işlemlerinin gerçekleştirildiği süreçtir. Bu süreci temalar kapsamında ulaşılan bulguların sentezlenip çıkarımlarda bulunduğu süreç takip eder. Son olarak sürecin ve bulguların detaylı bir biçimde rapor edildiği aşamayla çalışma tamamlanır (Polat ve Ay, 2016).

Belirlenen konu doğrultusunda seçilen çalışmaların analiz sürecine, meta sentez kapsamına dahil edilen çalışmaların tanıtıcı harf ve numaralar kullanılıp kodlanmasıyla başlanmıştır. Yüksek lisans tezleri için T kodu, makaleler için M kodu kullanılmıştır. İncelenecek yüksek lisans tezlerine T1-T11 arasında, makalelere ise M1-

M14 arasında kodlar verilmiştir. Çalışmalar kodlanırken çalışmanın yapıldığı yıl baz alınmıştır. Aynı yılda yapılan çalışmalarda ise yazarın adının alfabetik sıralamadaki yeri dikkate alınmıştır. (Çalışmaların kodları Ek'te verilmiştir). Kodlanan çalışmalar tez ve makale olmak üzere bilgisayar ortamında dosyalanmıştır. Sonrasında dosyalanan tez ve makaleler okunmuş, ulaşılan bulgular araştırmanın sistemli bir şekilde yürütülmesi adına bir Excel dosyasına işlenmiştir. Bu şekilde incelenen çalışmalardan elde edilen verilerin kaybolmasının, birden çok ya da hatalı bir şekilde işlenmesinin önüne geçilmiştir. İşlenen ortak bulgulardan sorun ve öneri kodlarına ulaşılmıştır. İncelenen çalışmalar sınırlı sayıda olduğu için kodlama işleminde herhangi bir yazılım kullanılmamıştır. Ulaşılan sorun ve öneri kodları benzer niteliklerine göre kategorilere ayrılmıştır. Ortak kodların ilişkilendirilmesiyle ulaşılan bu kategoriler karşılaştırmalı olarak incelenip ortak veya benzer noktaları belirlenerek temalara ulaşmaya çalışılmıştır. Kod ve tema oluşturma süreçlerinde benzer çalışmalardan yararlanılmış ve uzman desteği alınmıştır. Temalar oluşturulup adlandırılırken o kategori altındaki durumları en iyi ifade edecek çatı bir kavram kullanılmaya çalışılmıştır. Örneğin "Davranış Sorunları" temasına bu ismin verilmesinin sebebi bu tema altında "Önyargılı ve Dışlayıcı Tutumlar", "Disiplin ve Davranış Sorunları" ve "Geçmiş Yaşantıların Etkisinin Görülmesi" gibi tamamen öğrenci veya veli davranışlarından kaynaklanan problemlerin yer almasıdır. Yine "Disiplin ve Davranış Sorunları" alt temasına bu ismin verilmesinin sebebi tema kapsamındaki sorun kodlarının şiddete meyilli olma, akran zorbalığı, saldırganlık, kurallara uymama, disiplinsiz olma, çeteleşme, yaşına uygun olmayan davranışlarda bulunma, öğretmen ve yöneticilere saygısızlık, yalan söyleme, hırsızlık yapma, ahlaki sorunlar, zararlı alışkanlıklar gibi istenmeyen ve okulda disiplin sorunları yaratan davranış şekillerinden oluşmasıdır. Sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin temalar tablolar yardımıyla bulgular kısmında sunulmuştur. Thomas ve Harden (2008)'in de "tematik sentez" olarak ifade ettiği bu analiz yöntemi; araştırma verilerinin çözümlenip, birleştirilmesi ve ortak temalar altında sunulmasıyla yorumlanmasına dayanır.

Geçerlik ve Güvenirlik

Nitel çalışmalarda geçerlilik ve güvenilirliği sağlamanın belirli kriterleri vardır. Nitel çalışmalarda geçerliği sağlamanın en önemli kriterleri arasında çalışmanın amacının ve araştırma sorularının belirlenmesi, veri toplama ve analiz sürecinin detaylı bir şekilde açıklanması, toplanan verilerin açık ve ayrıntılı bir biçimde raporlanarak sunulması, araştırma sonuçlarına nasıl ulaşıldığının ifade edilmesi gösterilir. (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bu çalışmada bulguların geçerliğini sağlama adına veri toplama yöntemi ve süreci, dahil edilme ve hariç tutulma kriterleri, konu dahilinde erişilen araştırmaların sayısı ve bu araştırmalarda meta senteze dahil edilen çalışmaların künyeleri ile analiz süreci açık ve detaylı bir şekilde açıklanmış ve sürecin şeffaflığı sağlanmıştır. Veri toplama sürecindeki kod ve temalara ulaşma

çalışmalarında, alanyazında yabancı öğrencilerin eğitim sorunlarına dair yapılan çalışmalar ve değişik konularda yapılan meta sentez araştırmaları incelenmiştir. Nitel çalışmalarda veri toplama sürecine yön vermesi bakımından önceki benzer çalışmaların bulgu ve metotlarından yararlanmak iç geçerliği sağlama konusunda gereklidir (Miles ve Huberman, 1994).

Nitel çalışmalarda güvenilirlik objektiflikle, objektiflik de onaylanabilirlik ile sağlanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Yüksek lisans projesinden makaleye dönüştürülen bu çalışmanın kavramsal çatısı, yöntem ve deseni, veri toplama ve analiz süreci ve metodu, kodlama, tema oluşturma ve raporlaştırma işlemleri projeye danışmanlık yapan konunun uzmanı bir öğretim üyesi ile sürecin her aşamasında görüşülerek yürütülmüş, dönütler doğrultusunda ekleme ve düzeltmeler yapılmıştır. Nitekim nitel çalışmalarda güvenilirliği sağlamanın bir yolu da uzman kişilerin rehberliği ve dönütleri doğrultusunda çalışmaya yön vermektir (Lincoln ve Guba, 1986). Yıldırım ve Şimşek (2018) tarafından, üzerinde çalışılan konuya ait sonuçların hakikati yansıtmaları şeklinde ifade edilen iç güvenilirlik; çalışmanın incelediği konu ve çalışma sürecinin doğru, güvenilir ve detaylı bir şekilde açıklanmasıyla sağlanır. Bu sebeple verilerin toplanması, kodlama ve tema oluşturma işlemleri, analiz ve sentez süreçleri hataya yer bırakmayacak şekilde sistematik olarak yürütülmüş, "Verilerin Toplanması ve Analizi" başlığı altında detaylı bir şekilde açıklanmış ve bu süreçte konu uzmanı bir araştırma görevlisinden görüş ve dönütler alınmıştır.

Bulgular

Yabancı öğrencilerin eğitim sorunlarını inceleyen çalışmaların analizi sonucunda ulaşılan eğitim sorunları 5 ana tema ve 12 alt tema; çözüm önerileri ise 5 ana tema ve 22 alt tema altında toplanmıştır.

Çalışmaların Sonuçlarına İlişkin Bulgular

Yabancı öğrencilerin eğitiminde karşılaşılan sorunları inceleyen bu çalışmada, meta sentez yöntemi ile yapılan inceleme sonucunda ulaşılan temalar ve alt temalar Tablo 1’de gösterilmiştir:

Tablo 1. Sorunlara ilişkin tema ve alt temalar.

Temalar	Alt Temalar
Dil Sorunları	Dilden Kaynaklanan Akademik Sorunlar İletişim Sorunları
Sosyal Sorunlar	Uyum Sorunları Ekonomik Sorunlar Veli Kaynaklı Sorunlar
Davranışsal Sorunlar	Önyargılı ve Dışlayıcı Tutumlar Disiplin ve Davranış Sorunları Geçmiş Yaşantıların Etkisinin Görülmesi
Akademik Sorunlar	Hazır bulunuşluk Düzeylerinin Düşük Olması Öğretim Sürecinde Karşılaşılan Sorunlar
Sistemsal Sorunlar	Yapısal Eksiklikler Rehberlik Hizmetlerinin Yetersizliği

Meta sentez sonucunda ulaşılan dil sorunları teması Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Dil sorunları teması.

Dil Sorunları	Çalışmalar	f	(%)
Dilden Kaynaklanan Sorunlar	M1-M2-M4-M5-M6-M7-M8-M9- M10-M11--M12--M13-T1-T2- T3-T4-T5-T6-T7-T8-T9-T10-T11	23	%92
İletişim Sorunları	M1-M3-M8-M10-M12-M13-M14- T1-T2-T3-T4-T5-T6-T8-T10-T11	16	%64

Tablo 2 incelendiğinde yabancı öğrencilerin eğitiminde dilden kaynaklanan sorunların çok sık yaşandığı görülmektedir. İncelenen çalışmaların %92 gibi çok büyük bir bölümünde araştırmacılar dilden kaynaklanan sorunlara dikkat çekmiştir. İncelenen çalışmalarda dilden kaynaklanan sorunlar kapsamında dile getirilen başlıca durumlar Tablo 3’te sıralanmıştır.

Tablo 3. Dilden kaynaklanan sorunlar alt teması.

Alt Tema	Sorunlar
Dilden Kaynaklanan Sorunlar	Okuma yazma öğrenme güçlüğü Anlama, konuşma ve iletişimde zorluklar yaşama Telaffuz sorunları Kelime hazinesinin zayıf oluşu Deyim ve atasözlerinin yanlış anlaşılması Veli ile iş birliği yapamama Derslere katılamama Kavram öğretiminin zorlaşması Bildiklerini aktaramama Kendini ifade edememe Türkçe okuyup yazamama sonucunda derslere motive olamama

Çalışmaların %64'ünde aktarılan yabancı öğrencilerin eğitiminde görülen bir diğer sorun iletişim sorunlarıdır. İletişim sorunları kapsamında dile getirilen başlıca durumlar Tablo 4'te görülmektedir.

Tablo 4. İletişim sorunları alt teması.

Alt Tema	Sorunlar
İletişim Sorunları	Arkadaş ve öğretmenleriyle anlaşamama Sözel iletişimde sınırlılık Kendini ifade edememe Kavramları anlamakta zorlanma Toplumla sınırlı ilişkiler kurma Toplumdan dışlanma İletişim sınırlılığı sebebiyle sadece aynı dili konuştuğu akranları ile arkadaşlık etme

Tablo 5. Sosyal sorunlar teması.

Sosyal Sorunlar	Çalışmalar	f	(%)
Uyum Sorunları	M6-M8-M10-M11-M12-M13-T1-T2-T3-T4-T6-T7-T8-T10-T11	15	%60
Ekonomik Sorunlar	M1-M5-M8-M10-M11-T1-T2-T6-T7	9	%36
Velilerden Kaynaklanan Sorunlar	M1-M2-M3-M7-M8-M9-M10- M11-M12- M14-T1-T3-T4-T6-T9-T10	16	%64

Uyum sorunları araştırmaların %60'ında belirtilen en önemli sorunlar arasındadır. Uyum sorunları başlığı altında yaşanan problemler Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6. Uyum sorunları alt teması.

Alt Tema	Sorunlar
Uyum Sorunları	Türk arkadaşlarına uyum sağlamakta zorlanma Sadece kendi uyruğundaki akranlarıyla arkadaşlık kurma Aidiyet duygusu taşınmaması Kültür farklılığının eğitime yansımaları Gruplaşmalar Yetiştirilme tarzının farklı olması İçe kapanma Mutsuzluk Eğitim sistemine ayak uydurmada zorlanma Velilerin Türk toplum yapısına entegre olmakta yaşanan problemler

Yabancı uyruklu öğrencilerin eğitimlerine olumsuz yansıyan bir durum da çalışmaların %36'sında dile getirilen ekonomik sıkıntılardır. Ekonomik sıkıntılar temasında özellikle ekonomik sıkıntılar sebebiyle çocuklarını çalıştıran ve eğitim hakkında yoksun bırakan aileler, maddi sıkıntılar sebebiyle çocukların eğitimle ilgili ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanan ebeveynler, okullarda yaşanan finansman sıkıntıları gibi durumlar belirtilmiştir.

Velilerden kaynaklanan sorunlar da araştırmaların %64'ünde dile getirilen yabancı öğrencilerin eğitiminde karşılaşılan en önemli sorunlardandır. Veli kaynaklı sorunlar kapsamında ulaşılan bulgular Tablo 7'de görülmektedir.

Tablo 7. Velilerden kaynaklanan sorunlar alt teması.

Alt Tema	Sorunlar
Velilerden Kaynaklanan Sorunlar	Öğrenci ile ilgilenmeme Öğretmen ile iletişim kurmama Ödev takibi yapmama Anadili farklılığı Aile yapılarının farklı olması Erkeğin egemen ve kadının arka planda olması Şiddet olaylarının aile içinde yaygın görülmesi Kalabalık aileler Çocuk sayısının fazla olması Maddi durum sebebiyle ders araç gereçlerini temin etmede eksiklikler

Meta sentez sonucunda ulaşılan davranışsal sorunlar teması Tablo 8'de sunulmuştur.

Tablo 8. Davranışsal sorunlar teması.

Davranışsal Sorunlar	Çalışmalar	f	(%)
Önyargılı ve Dışlayıcı Tutumlar	M1-M4-M6-M7-M11-M12-T1-T2-T4-T10	10	%40
Disiplin ve Davranış Sorunları	M1-M2-M4-M5-M6-M8-M9-M10-M12-M13-T2-T3-T4-T5-T8-T11- M14	16	%64
Geçmiş Yaşantıların Etkisinin Görülmesi	M3-M8-M10-M14-T10	5	%20

Türk velilerin, öğretmenlerin, yöneticilerin veya Türk öğrencilerin; yabancı öğrenci ve ailelerine karşı sergilediği önyargılı, dışlayıcı ve ayrımcılığa dayanan tutumları da yabancı öğrencilerin eğitiminde yaşanan önemli sorunlar olarak incelenen araştırmaların %40'ında karşımıza çıkmaktadır. Özellikle yabancı öğrenci ve velilerin görüşüne başvurulmuş çalışmalarda, bu öğrenci ve velilerin bir kısmı gerek

Türk velilerin gerekse de öğretmen ve öğrencilerin kendilerine ve çocuklarına karşı zaman zaman dışlayıcı ve ayrımcı tutumlar sergilediğini, bu durumun topluma uyumlarını güçleştirdiğini dile getirmişlerdir. Yine Türk velilerin görüşüne başvurulmuş bazı araştırmalarda da bazı Türk velilerin, çocuklarının yabancı uyruklu öğrencilerle aynı ortamda eğitim almalarından rahatsız oldukları, yabancı öğrencilerin çocuklarının eğitimi yavaşlattığı ve olumsuz etkilediği gibi görüşleri olduğu görülmüştür.

İncelenen makale ve tezlerin ışığında yabancı öğrencilerin önemli sorunlarından birinin de bu çalışmaların %64'ünde dile getirilen disiplin ve davranış sorunları olduğu görülmüştür. Disiplin ve davranış sorunları başlığı altında dile getirilen başlıca durumlar Tablo 9'da görülmektedir.

Tablo 9. Disiplin ve davranış sorunları alt teması.

Alt Tema	Sorunlar
Disiplin ve Davranış Sorunları	Şiddete meyilli olma Akran zorbalığı Cinsel içerikli uygun olmayan davranışlar Saldırganlık Kurallara uymama Disiplinsiz olma Çeteleşme Yaşına uygun olmayan davranışlarda bulunma Öğretmen ve yöneticilere saygısızlık Yalan söyleme Hırsızlık yapma Ahlaki sorunlar Zararlı alışkanlıklar

Meta sentez kapsamında incelenen çalışmalarda dikkat çeken sorunlardan biri de göç sürecinde yaşanan kötü yaşantıların çocuğun eğitime yansımalarıdır. Araştırmacıların %20'si tarafından paylaşılan geçmiş yaşantıların olumsuz yansımaları temasında; savaş sebebiyle yaşanan travma ve psikolojik sorunlar ile bu olumsuz yaşantıların oyunlara ve resimlere yansımaları, öğretme öğrenme sürecini ve akran ilişkilerini olumsuz etkilemesi, öğrencilerin şiddete yönelmesine sebep olması, aşağılık duygusuna kapılmasına yol açması, bağımlılık ve zararlı alışkanlıklar gibi durumlara karşı yatkın olmasına sebebiyet vermesi gibi istenmeyen durumların yaşanmasına yol açtığına dikkat çekilmiştir. Meta sentez sonucunda ulaşılan akademik sorunlar teması Tablo 10'da sunulmuştur.

Tablo 10. Akademik sorunlar teması.

Akademik Sorunlar	Çalışmalar	f	(%)
Öğretim Sürecinde Karşılaşılan Sorunlar	M1-M2-M4-M6-M7-M8- M9- M10-M11- M13-M14-T1-T2- T3-T4-T5- T6-T8-T10	19	%76
Hazır bulunuşluk Düzeylerinin Düşük Olması	M4-M5- M14-T5	4	%16

Çalışmaların %76'sında aktarılan öğretim sürecinde karşılaşılan sorunlar da yabancı öğrencilerin eğitimini güçleştirmektedir. Çalışmalarda ulaşılan bilgiler doğrultusunda yabancı öğrencilerin öğretim sürecinde karşılaşılan başlıca sorunlar Tablo 11'de görülmektedir.

Tablo 11. Öğretim sürecinde karşılaşılan sorunlar alt teması.

Alt Tema	Sorunlar
Öğretim Sürecinde Karşılaşılan Sorunlar	Ödev yapmama Ders araç gereçlerini okula getirmeme Derse ilgi göstermeme Devamsızlık yapma Sorumluluk almaktan kaçınma Hazır bulunuşluklarının tespit edilememesi Öğrencilere özel zaman ayıramama Motivasyon eksikliği ve dikkat sorunu Kalabalık sınıflar Akademik başarısızlık Okuma yazma eğitiminin yavaş ve sıkıntılı ilerlemesi

Yabancı öğrencilerin eğitiminde yaşanan bir diğer dikkat çekici sorun araştırmacıların %16'sının dile getirdiği hazır bulunuşluk sorunudur. Yabancı öğrencilerin kayıt edildikleri sınıfın minimum yeterliklerine sahip olmadıklarını ifade eden hazır bulunuşluk sorununun bu durum sebebiyle öğrencilerin eğitimden yeteri kadar yararlanamamalarına, sınıfın ilerlemesinin yavaşlamasına ve öğretmenin iş yükünün artmasına yol açtığı görüşleri sunulmuştur. Meta sentez sonucunda ulaşılan sistemsel sorunlar teması Tablo 12'de sunulmuştur.

Tablo 12. Sistemsel sorunlar teması.

Sistemsel Sorunlar	Çalışmalar	f	(%)
Yapısal Sorunlar	M2-M3-M6-M7-M9-M11-M12-M14-T1-T2-T3-T5-T7-T10-T11	15	%60
Rehberlik Hizmetlerinin Eksikliği	M1-M11-T7	4	%12

Yabancı öğrencilerin eğitim sorunları konusunda, meta sentez kapsamında incelenen tez ve makalelerde ulaşılan önemli sorunlardan birini de çalışmaların %60'ında yer alan yapısal sorunlar oluşturmaktadır. Yapısal sorunlar temasında ulaşılan bulgular Tablo 13'te verilmiştir.

Tablo 13. Yapısal sorunlar alt teması.

Alt Tema	Sorunlar
Yapısal Sorunlar	Okul ihtiyaçlarının karşılanmaması Sınıf denkliklerinin sağlanmasında yaşanan sorunlar Devamsızlık Okul öncesi eğitimin sınırlı olması Ölçme ve değerlendirme sisteminin yabancı öğrencilere uygun olmaması Kayıt sistemindeki eksiklikler Öğretim program ve materyallerinin mülteci öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılamaması Öğretmenlerin mülteci eğitiminde yetersiz olması Planlama eksiklikleri Öğrenci dağılımlarındaki dengesizlikler Seviyeye uygun olmayan sınıflara kaydedilme Okulların kayıt alanı sorunu Personel eksikliği Hizmet içi eğitim eksikliği Suriyeli öğrenci sayılarının ve sınıf mevcutlarının fazla olması

İncelenen çalışmaların %12'sinde ise araştırmacılar yabancı öğrencilerin rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinden yeteri kadar faydalanamadığını belirtmiştir. Bazı okullarda psikolojik danışman ve rehber öğretmenin bulunmaması, sayılarının yetersiz olması veya okuldaki yabancı öğrenci sayısının oldukça yüksek olmasından dolayı öğretmen başına düşen yabancı öğrenci sayısının oldukça yüksek olması gibi sebeplerle özellikle göçün sarsıcı etkilerine maruz kalan ve bu konuda desteğe ihtiyaç duyan öğrencilerin bu hizmetlere yeterince erişemediği bilgisi sunulmuştur. Yine anadili farklılığı sebebiyle sıkıntısını dile getirmekte zorlanan, rehber öğretmeni ile iletişim sorunu yaşayan veya okul ortamına uyum sağlama

konusunda ihtiyaç duyduğu oryantasyon eğitimini gerektiği gibi alamayan yabancı öğrenciler de rehberlik hizmetlerinin yetersiz kaldığı durumlara örnek gösterilmiştir.

Çalışmaların Önerilerine İlişkin Bulgular

Yabancı öğrencilerin eğitiminde karşılaşılan sorunları inceleyen bu çalışmada, sunulan çözüm önerilerine ait tema ve alt temalar Tablo 14’te gösterilmiştir.

Tablo 14. Önerilere ilişkin tema ve alt temalar.

Temalar	Alt Temalar
Yapısal Düzenlemeler	Merkezi Düzenlemeler Yasal Mevzuat, Eğitim Programı ve Müfredatının Oluşturulması Anasınıfı Eğitiminin Yaygınlaştırılması Dil, Denklik ve Hazır Bulunuşluk Sınavları Dengeli Dağılım ve Mevcutların Azaltılması Ayrı Bir Okul veya Sınıfta Eğitim Tercüman Görevlendirme Eğitim Dönemi Başında Eğitime Başlama Eylem Planı Hazırlanması
Eğitimler Verilmesi	Öğretmen ve Yöneticilerin Eğitimi Dil Eğitimi Verilmesi Veli Eğitimleri Düzenlenmesi Uyum Sınıfları
Sınırlılıkların Giderilmesi	Materyal ve Araç Gereç Temini Okullara Bütçe, Öğrencilere Maddi Destek
Program ve Etkinlikler Düzenlenmesi	Sosyal Etkinlik ve Beceri Kursları Kaynaşmayı Sağlayacak Etkinlikler Kabul Programları Uyum ve Aidiyet Programları
Öğretmenlere Yönelik Öneriler	Uygun Yöntem, Teknik ve Sınıf Ortamı Yabancı Velilerle İletişim ve İş Birliği Rehberlik Faaliyetlerinin Arttırılması

Meta sentez sonucunda ulaşılan yapısal düzenlemeler yapılmasına ilişkin öneriler Tablo 15’te sunulmuştur.

Tablo 15. Yapısal düzenlemeler teması.

Yapısal Düzenlemeler	Çalışmalar	f	(%)
Merkezi düzenlemeler	M2-M6-M7-T1-T2-T3-T6-T7-T9- T10	10	%40
Dil, denklik ve hazır bulunuşluk sınavları	T1-T2-T3-T6-T8	5	%20
Dengeli dağılım ve mevcutların azaltılması	M9-M10-M14- T1-T2-T3-T4-T5-T7-T8	10	%40
Ayrı bir okul veya sınıfta eğitim	M2-M5-M10-T1- T3	5	%20
Tercüman görevlendirme	M11-T2-T4-T9	4	%16
Eğitim dönemi başında eğitime başlama	M11-T1	2	%8
Eylem planı hazırlanması	M1-M5-M6-T2	4	%16
Yasal mevzuat, eğitim programı ve müfredatının oluşturulması	M1-M3-M6-M9- M10-M11-M12-T1-T2-T3-T6	11	%44
Anasınıfı eğitiminin yaygınlaştırılması	M2-M3-T2-T3-T5-T8	6	%24

Yabancı öğrencilerin birçok sorununun yapılacak merkezi düzenlemeler ile çözüleceğini düşünen araştırmacılar bu düşünceye yönelik olarak merkezi düzenlemeler yapılması (%40) önerisini sunmuşlardır. İncelenen tezlerde dile getirilen merkezi düzenlemeler temasında belirtilen öneriler Tablo 16’da sunulmuştur.

Tablo 16. Merkezi düzenlemeler alt teması.

Alt Tema	Öneriler
Merkezi Düzenlemeler	Öğrencilerin denkliğinde standartlar getirilmesi Denklik sınavı düzenlenmesi Depodaki öğretmenlerin bu süreçte işe koşulması Üniversiteler ile iş birliği yapılması Hizmet içi eğitimlerin niteliğinin artırılması Okulların kayıt alanlarının belirlenmesinde düzenlemeler yapılması Öğretmen yetiştirme programlarına mülteci çocukların eğitimi konularının eklenmesi Mülteci öğrencilerin devamlarının sağlanmasına yönelik yaptırımlar getirilmesi Milli Eğitimde yabancı öğrencilerin eğitiminden sorumlu özel birim oluşturulması Okula gitmeyen mülteci öğrencilerin okullaştırılması Çok dilli psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin görevlendirilmesi Geçici ve sözleşmeli yerine sürekli ve kadrolu görevlendirmeler yapılması

Öğrencilerin kaydedildikleri sınıfta zorlandığına dikkat çeken araştırmacılar yabancı öğrenciler için dil, denklik ve hazır bulunuşluk sınavları yapılması (%20) ve öğrencilerin bu sınavların sonuçlarına göre ilgili sınıflara yerleştirilmesi gerektiğini dile getirmişlerdir.

Öğrencilerin kaydedildikleri sınıfta zorlandığına dikkat çeken araştırmacılar yabancı öğrenciler için dil, denklik ve hazır bulunuşluk sınavları yapılması (%20) ve öğrencilerin bu sınavların sonuçlarına göre ilgili sınıflara yerleştirilmesi gerektiğini dile getirmişlerdir. Araştırmacıların %24'ü tarafından yabancı öğrenciler arasında okul öncesi eğitiminin yaygınlaştırılması veya bu eğitimin zorunlu tutulması önerisi belirtilmiştir.

Yabancı öğrencilere özgü bir yasal mevzuat, eğitim müfredatı ve programı olmaması araştırmalarda dile getirilen durumlardandır. Bu ihtiyacı gidermeye yönelik yabancı öğrencilerin eğitimlerini düzenleyen yasal bir zemin, eğitim programı ve çok kültürlü bir eğitim müfredatının oluşturulması önerisi araştırmaların %44'ünde dile getirilen önemli bir öneridir.

Yabancı öğrencilerin bulunduğu okul ve sınıflara dengeli bir şekilde dağıtılması ve sınıf mevcutlarının azaltılması gerektiği önerisi araştırmacıların %40'ı tarafından dile getirilen önerilerdendir.

Tablo 16 incelendiğinde araştırmacıların %16'sının yabancı öğrencilerin eğitimi konusunda bir eylem planı hazırlanıp uygulanması, öğretim yılı başında eğitime başlanması (%8), yabancı öğrencilerin ayrı bir okul veya sınıfta eğitim alıp hazır duruma geldikten sonra normal sınıflara alınması (%20) ve yabancı öğrencilerin bulunduğu okullara tercüman görevlendirilmesi veya sınıflarda Türkçeyi daha iyi konuşan öğrencilerden yardım alınması (%8) gibi öneriler getirdikleri görülmektedir. Meta sentez sonucunda ulaşılan çeşitli kesimlere yönelik eğitimler verilmesine ilişkin öneriler Tablo 17'de sunulmuştur.

Tablo 17. Eğitimler verilmesi teması.

Eğitimler Verilmesi	Çalışmalar	f	(%)
Öğretmen ve yöneticilerin eğitimi	M1-M4-M7-M12-M14-T2-T5-T6-T7-T8-T9-T11	12	%48
Uyum sınıfları	T3-T5-T8	3	%12
Veli eğitimleri düzenlenmesi	M5-M6-M10-M11-M14-T1-T3-T5-T8-T9-T10-T11	12	%48
Dil eğitimleri verilmesi	M2-M3-M4-M6-M7-M8-M9-M10-M11-M12-M13-M14-T1-T2-T3-T4-T6-T7-T8-T9-T10-T11	22	%88

Yabancı öğrencilerin eğitiminde yaşanan dil kaynaklı sorunların çözümüne yönelik meta sentez kapsamında incelenen çalışmaların çok büyük bir kısmında (%88) yabancı öğrenci ve velilerine dil eğitimleri verilmesi önerisi dile getirilmiştir. Bu kapsamda ulaşılan bulgular Tablo 18’de sunulmuştur.

Tablo 18. Dil eğitimleri verilmesi alt teması.

Alt Tema	Öneriler
Dil Eğitimleri Verilmesi Önerisi	Dil eğitimlerinin okul öncesi dönemde başlaması Dil eğitimi tamamlanmayan öğrencilerin sınıflara dahil edilmemesi Dil eğitiminin seviyelerine göre dil sınavlarının yapılması Dil sınavını geçen öğrencilerin eğitimlerini bir üst düzeyde devam ettirmesi Dil eğitimine yabancı velilerin de dahil edilmesi

İncelenen çalışmalarda dile getirilen bir diğer öneri yabancı öğrenci velilerine çeşitli konularda eğitimler düzenlenmesi (%48) önerisidir. Söz konusu çalışmalarda yabancı öğrenci velilerine başta dil eğitimi olmak üzere, toplumsal uyumu kolaylaştıracak eğitimler, çocuklarının eğitimlerine yönelik bilgi sağlayıcı eğitimler, çocukların psikolojik sorunları ile başa çıkmalarına yardımcı olabilecek eğitimler verilmesi gibi öneriler getirilmiştir. Bunun yanında Türk ailelere de yabancı öğrencilere karşı farkındalık eğitimleri verilmesi de bu temada dile getirilen önerilerdendir.

Yapılan çalışmalarda eğitimlere tabi tutulması gereken bir diğer kesimin öğretmen ve yöneticiler olması gerektiği belirtilmiştir. Araştırmacıların %48’inin dile getirdiği öğretmenlerin yabancı öğrencilerin eğitim ve öğretimlerindeki yetersizliklerini gidermeye yönelik hizmet içi eğitimler, yabancı öğrencilerin toplum ve Türk öğrenciler tarafından kabul görmesini sağlayıcı bilgilendirmeler, yöneticilerin yabancı öğrenci ve velileri ile yaşadıkları sorunları gidermeye yönelik eğitimler ve yabancılarla iletişim kurma konusunda çeşitli bilgilerin sunulacağı eğitimler bu temada sunulan önerilerdir. Araştırmacıların %4’ü ise yabancı öğrenciler için uyum sınıfları açılarak bu öğrencilerin hazır bulunuşluklarının artırılmasını önermişlerdir. Meta sentez sonucunda ulaşılan sınırlılıkların giderilmesine ilişkin öneriler Tablo 19’da sunulmuştur.

Tablo 19. Sınırlılıkların giderilmesi teması.

Sınırlılıkların Giderilmesi	Çalışmalar	f	(%)
Materyal ve araç gereç temini	M9-M14-T1-T8	4	%16
Okullara bütçe, öğrencilere maddi destek	M8-T1-T2-T6-T7	5	%20

Sınırlılıkların giderilmesi temasında; ders materyalleri ile araç gereçlerdeki eksikliklerin giderilmesi (%16) ve okullara yeterli bütçe, ihtiyaç sahibi yabancı öğrencilere maddi destek sağlanması (%20) önerileri dile getirilmiştir. Meta sentez sonucunda ulaşılan çeşitli program ve etkinlikler düzenlenmesine ilişkin öneriler Tablo 20’de sunulmuştur.

Tablo 20. Program ve etkinlikler düzenlenmesi teması.

Program ve Etkinlikler Düzenlenmesi	Çalışmalar	f	(%)
Sosyal etkinlik ve beceri kursları	T6	1	%4
Kaynaşmayı sağlayacak etkinlikler	M8-M12-T2-T3-T8	5	%20
Uyum ve aidiyet programları	M2-M4-M6-M8-M9-M11-M12-M13-T1-T3-T4-T6- T7-T8-T11	15	%60
Kabul Programları	M3-M6-M7-M8-T1-T10-T11	7	%28

Yabancı öğrencilerin uyum sorunlarının çözümüne yönelik olarak araştırmacıların %60’ının dile getirdiği uyum ve aidiyeti hissi artırıcı program ve etkinliklerin düzenlenmesi önerisi oldukça dikkat çekicidir. Bu kapsamda düzenlenecek merkezi ve yerel programların yabancı öğrencilerin topluma, okula, sınıfa ve akranlarına uyum sağlamasına ve kendini topluma ait hissetmesine yardımcı olacağı dile getirilmiştir.

İncelenen çalışmalarda yabancı öğrencilerin sınıf arkadaşları ve ebeveynleri tarafından saygı ve kabul görmesini sağlayıcı toplumsal farkındalık ve kabul programlarının düzenlenmesi önerisi araştırmacıların %28’i tarafından sunulmuştur.

Türk öğrenciler ile yabancı öğrencilerin kaynaşmasını sağlayacak etkinliklerin düzenlenmesi (%20) ve yabancı öğrencilere yönelik sosyal etkinlikler ve beceri kurslarının düzenlenmesi (%4) de araştırmacılar tarafından dile getirilen önerilerdendir. Meta sentez sonucunda ulaşılan öğretmenlere yönelik öneriler Tablo 21’de sunulmuştur.

Tablo 21. Öğretmenlere yönelik öneriler teması.

Öğretmenlere Yönelik Öneriler	Çalışmalar	f	(%)
Uygun yöntem, teknik ve sınıf ortamı	T1-T2-T5-T8-T9	5	%20
Yabancı velilerle iletişim ve iş birliği	T3-T5-T8	6	%24
Rehberlik faaliyetlerinin artırılması	M6-M7-M8-M9-M14-T5-T6-T7-T8-T10	10	%40

Yabancı öğrencilerin rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinden yeterince faydalanamadıklarına dair soruna yönelik olarak rehberlik ve psikolojik danışma

hizmetlerinin arttırılması önerisi araştırmacıların %40'ı tarafından dile getirilmiştir. Araştırmacıların dikkat çektiği bir diğerk konu çalışmaların yine %24'ünde yer bulan yabancı öğrenci velileri ile iletişim ve iş birliğinin arttırılması önerisidir. İncelenen çalışmaların %20'sinde sunulan bir diğerk öneri ise öğretmenler tarafından yabancı öğrencilere uygun yöntem ve teknikler kullanılması ve uygun sınıf ortamı oluşturulmasıdır.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu çalışmada, 2015-2022 yılları arasındaki tez ve makalelerin ışığında yabancı öğrencilerin eğitiminde yaşanan sorunları belirlemek amaçlanmıştır. Çalışma kapsamına alınacak tez ve makalelerin belirlenmesinde 2015 yılı ve sonrasının kriter olarak alınmasının sebebi, 2011 yılındaki iç savaştan dolayı ülkeleri Suriye'den Türkiye'ye göçen ve sayısı milyonları bulan sığınmacı öğrencilerin eğitimlerinde yaşanan büyük sorunlara yoğunlaşmaktır.

Meta sentez kapsamında incelenen tez ve makaleler, çalışmanın ana amacını oluşturan yabancı uyruklu öğrencilerin eğitiminde yaşanan sorunlar bakımından analiz edilerek, yaşanan sorunlar 12 farklı temada gruplandırılmıştır. Analiz sonucunda yabancı uyruklu öğrencilerin en fazla dilden kaynaklanan problemler yaşadığı sonucuna ulaşılmıştır. İncelenen 25 çalışmanın, 23'ünde araştırmacılar yabancı öğrencilerin Türkçe bilmemelerinden dolayı ortaya çıkan çeşitli problemleri dile getirmişlerdir. Dilden kaynaklanan sorunların başında söylenilenleri anlamama ve kendini ifade edememeye bağlı iletişim problemleri, dersi anlayamama, öğrenme güçlüğü, okuma yazmayı öğrenmede zorlanma, bildiklerini ifade edememe gibi sorunlar gelmektedir. Altınışık Akgöz (2022), Sarier (2020) ve Eryılmaz Ballı ve Dönmez Yapucuoğlu (2021)'in çalışmalarında da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Altınışık Akgöz (2022)'ün yabancı öğrencilerin eğitim sorunlarına dair yapmış olduğu meta sentez çalışması, nitel yaklaşımın benimsendiği bir yüksek lisans tezidir. Bu çalışmada yaşanan problemlerin temel sebebi olarak "Türkçe bilmeme" sorunu gösterilmiştir. Sarier (2020)'in mülteci öğrencilerin eğitime yönelik yaptığı meta sentez çalışması, nitel yaklaşımın benimsendiği bir makaledir. Araştırma sonucunda dilden kaynaklı sorunlara dikkat çekilmiş ve bu sorunun birçok problemin yaşanmasına yol açtığı belirtilmiştir. Eryılmaz Ballı ve Dönmez Yapucuoğlu (2021)'in Suriyeli öğrencilerin eğitim yaşantılarına dair yaptığı tez incelemesi çalışması sistematik analiz yöntemi ile gerçekleştirilen bir makaledir. Çalışma sonucunda Suriyeli öğrencilerin eğitiminde en fazla dil kaynaklı problemlerin yaşandığı sonucuna ulaşılmıştır. Dil bariyeri, birçok yabancı öğrencinin eğitiminde büyük bir engel olarak durmaktadır. Dil sorununun, birçok farklı sorunun da kaynağı durumunda olması bu problemin çözümüne duyulan ihtiyacı arttırmaktadır. Göçmen çocukların dilden kaynaklanan problemleri dil edinim teorileri ile ilişkilendirilebilir. Bu teorilerden Davranışçı Kuram'a göre dil edinmede taklit ve pekiştirme kritik

öneme sahiptir (Baykoç, 1986). Kurama göre çocuklar çevrelerindeki büyükleri taklit eder ve olumlu geri dönüş alırsa dil gelişir. Yabancı uyruklu öğrencilerin aileleri genellikle Türkçe konuşmadığı için yeterli bir dil girdisi alınmayabilir, aynı şekilde teşvik ve pekiştirme de yeterli düzeyde olmazsa bu kurama göre dilin öğrenilmesi olumsuz etkilenir. Bilişsel Kuram'a göre dil, çocuğun zihinsel gelişimine paralel olarak öğrenilir (Aydın, 1997). Çocuklar dili öğrenmek için çevrelerini keşfeder ve deneyimler. Göç sürecinde travma yaşayan, yeterli düzeyde sosyal etkileşime girmeyen ve özgüveni düşük yabancı uyruklu öğrencilerin Türkçe'yi öğrenmesi zorlaşabilir. Sosyal Etkileşimci Kuram'a göre de dil edinme sosyal bir süreçtir, çocuk etkileşime girerek dili öğrenir ve dil düşünmeyi de yönlendirir (Kol, 2013). Bu kuramın fikirlerine göre de göçmen çocuklar Türk arkadaşlarıyla etkileşime girmez ya da dışlanırlarsa dili öğrenmeleri ve buna bağlı olarak düşünme yetileri yavaşlar.

Yabancı öğrencilerin eğitiminde karşılaşılan bir diğer önemli sorun öğretim süreci içerisinde karşılaşılan genel problemlerdir (f=19). Öğretim sürecinde görülen başlıca akademik sorunlar; ödev yapmama, derse karşı ilgi, motivasyon ve dikkat eksikliği, derse katılmama, öğretim görevleri ile ilgili sorumluluk almaktan kaçınma gibi durumlardır. Bu sorunların kaynağında da yeterince Türkçe bilmeme, Türk eğitim sistemine uyum sağlayamama, ailevi ve kişisel sıkıntılar gelmektedir. Benzer sonuçlar Kaya, İnel ve Çetin (2021) ve Krafft, Sieverding, Salemi ve Keo (2018)'nin çalışmalarında da görülmektedir. Kaya, İnel ve Çetin (2021)'in Suriyeli öğrencilere uygulanan kapsayıcı eğitime dair yaptıkları meta sentez çalışması, yüksek lisans ve doktora tezleri ile makalelerden oluşan 20 çalışmanın incelendiği bir araştırma makalesidir. Çalışma sonucunda kapsayıcı eğitim süreçlerinin yanında, Suriyeli öğrencilerin bu eğitim süreçlerinde yaşadığı problemler ve çözüm önerileri ile ilgili bulgulara da ulaşılmıştır. Krafft, Sieverding, Salemi ve Keo (2018)'nin Ürdün'de yaşayan Suriyeli sığınmacıların eğitimleri üzerinde durdukları çalışmalarında, Suriyeli öğrencilerin okuma yazma öğrenme süreçlerinin, yaşadıkları sorunlar dolayısıyla son derece ağır ve sıkıntılı olduğu, okuma yazma öğrenme yaşının standardın üstünde bulunduğu belirtilmiştir. Eğitimin temel parçalarından birini teşkil eden öğretimsel süreçlerde yaşanan sıkıntıların giderilmesi son derece önemlidir.

Disiplin ve davranış sorunları temasında dile getirilen sorunlar (f=16) da yabancı öğrencilerin eğitimini zorlaştırmaktadır. Disiplin ve davranış sorunları temasında dile getirilen başlıca sorunlar arasında saldırganlık, ilişki ve oyunlarında şiddet uygulama, akran zorbalığı, çeteleşme, hırsızlık yapma, yalan ve inkara yönelme, küfürlü konuşma, gayri ahlaki davranışlar, kurallara uymama, zararlı alışkanlıklar ve öğretmenlere karşı gelme gibi durumlardır. Bu sıkıntıların kaynakları arasında göçün olumsuz etkileri, kültür farkı, aile yapısı gibi etkenler bulunmaktadır. Yabancı uyruklu öğrencilerin davranış problemleri, Bandura'nın Sosyal Öğrenme

Kuramı kapsamında gözlem yoluyla öğrenme ve model alma kavramlarıyla açıklanabilir. Özellikle savaş, çatışma, göç sürecinde yaşanan travmatik olaylar, şiddet veya aileden birinin kaybı gibi yaşantılar çocukların şiddete meyilli olmasına, agresif davranışlar sergilemesine veya içine kapanmasına yol açabilir. Yabancı öğrencilerle birlikte, Türk öğrenci, öğretmen ve yöneticileri de zor durumda bırakan bu olumsuz davranışların, hiçbir ortamda kabul görmeyeceği gibi eğitim ortamlarında da engellenmesi gereklidir.

Yabancı öğrenci ve velileri ile yaşanan iletişim sorunları (f=16) da yaşanan önemli sıkıntılar arasındadır. Yaşanan başlıca iletişim sorunları arasında arkadaş ve öğretmenleri ile anlaşamama, sadece kendi uyruğundan olan akranları ile arkadaşlıklar kurma, veliler ile etkili iletişim kuramama, kendini ifade edememe gibi sıkıntılar bulunmaktadır. Benzer bir sonuç Sarier (2020)'nin çalışmasında da dilden kaynaklanan sorunlar kapsamında görülmektedir. İletişim sorunlarının başlıca sebepleri arasında Türkçe bilmemek, kültür farkı, beklenti ve ihtiyaçların farklı olması gibi durumlar yer almaktadır. Eğitimin verimli bir şekilde sürdürülmesi için yabancı öğrenci, öğretmen ve velilerin aynı iletişim noktasında buluşması elzemdir.

Yabancı öğrencilerin velilerinden kaynaklanan sorunlar (f=16) da eğitim sürecini olumsuz etkilemektedir. Yabancı öğrenci velilerinin öğretmen ve idareciler ile yaşadığı çeşitli problemlerin yanında öğrenci ve dersleri ile ilgilenmeme, maddi sıkıntılar sebebiyle çocuklarının ders araç gereçlerini karşılayamama, sosyokültürel farklar, aile yapılarının farklı olması, aile içi şiddetin yaygın olması gibi sıkıntılar da veli kaynaklı sorunlar temasında dile getirilmiştir. Benzer sonuçlar Altınışık Akgöz (2022), Sarier (2020) ve Kaya, İnel ve Çetin (2021)'in çalışmalarında da görülmektedir. Veli kaynaklı sorunlar; Altınışık Akgöz (2022)'ün çalışmasında veli desteğinin yetersizliğinden kaynaklanan problemler, Sarier (2020)'nin çalışmasında veli kaynaklı problemler, Kaya, İnel ve Çetin (2021)'in çalışmalarında ise çocuk işçiliği olarak işlenmiştir. Veli kaynaklı sorunların çocuğun eğitime olumsuz yansımaları durumu Bronfenbrenner'in Ekolojik Sistemler Teorisi ile de ilişkilendirilebilir. Ekolojik Sistemler Teorisi bireyin gelişimini çevresel etkenlerle ilişkilendirerek açıklar. Teoriye göre bireyin gelişimi iç içe geçmiş beş çevresel sistem içinde ele alınır (Akkaya, 2021). Bu sistemlerden çocuğun doğrudan etkileşim içinde olduğu mikrosistemin en önemli parçalarından biri ailedir. Ailenin her türlü nitelik ve davranışı çocuğun gelişiminde doğrudan etkilidir. Kurama ait bir diğer sistem olan mezosistem içerisinde, okul-aile ilişkisinin niteliğine bağlı olarak çocuğun gelişiminin etkilendiğini söylemek mümkündür. Aynı şekilde kuramda çocuğun doğrudan içinde bulunmadığı fakat dolaylı yoldan kendini etkileyen sistem olarak adlandırılan ekzosistem kapsamında ailenin maddi durumu veya iş durumu değerlendirilebilir. Hiç şüphesiz, eğitim sürecinin önemli dayanaklarından biri olan veli ayağının sıkıntılı olması çocukların etkili bir eğitim almasının önünde duran bir engeldir. Bu sorunların giderilmesi ve veli

ayağının sağlamlaştırılması, eğitim öğretim sürecinin sağlıklı şekilde yürütülmesi için zorunludur.

Yabancı öğrencilerin eğitim sürecinde yaşanan uyum sorunları (f=15) da bu öğrencilerin eğitim hizmetlerinden istenilen şekilde faydalanamamalarına yol açmaktadır. Uyum sorunları temasında öğrencilerin gerek eğitim sistemine gerekse de akran grubuna uyum sağlayamaması ve sonuç olarak kendini sınıfın, okulun ve toplumun bir üyesi olarak görmemesi yer almaktadır. Benzer sonuçlar Aytaç (2021), Arslan ve Ergül (2022), Stevenson ve Willot (2007)'un çalışmalarında da görülmektedir. Aytaç (2021)'ın Suriyeli öğrencilerin eğitim sorunları üzerine yaptığı meta analiz çalışması, yüksek lisans ve doktora tezleri ile makalelerden oluşan 13 çalışmanın incelendiği bir araştırma makalesidir. Çalışmada eğitim sistemine uyum problemlerinin önemli bir sorun olduğu belirtilmiştir. Arslan ve Ergül (2022)'ün mülteci öğrencilerin eğitim sorunları üzerine yaptığı delphi çalışması, nitel yaklaşım dahilinde yürütülen bir araştırma makalesidir. Çalışmada mülteci öğrencilerin uyum problemleri yaşadığı, kültürel farklılıklar sebebiyle mülteci ve Türk öğrencilerle arasında kaynaşma problemleri gözlemlendiği belirtilmiştir. Stevenson ve Willot (2007)'un yabancı öğrencilerin öğrenme isteği ve eğitim hizmetlerinden faydalanma düzeylerini ele aldıkları çalışmalarında; yabancı öğrencilerin İngiltere eğitim sistemine entegre olmada sıkıntı yaşadıklarından söz edilmiştir. Yabancı uyruklu öğrencilerin uyum problemleri Tajfel ve Turner tarafından geliştirilen Sosyal Kimlik Teorisi bağlamında incelenirse kimlik, ayrımcılık ve grup aidiyeti gibi kavramlarla ilişkilendirilebilir. Bu kurama göre kişiler kendilerini belirli sosyal gruplarla ifade ederek kendisinin dahil olduğu bir "iç grup" oluşturur ve diğer grupları "dış grup" olarak görür (Andaç Demirtaş, 2003). Göçmen öğrencilerin uyum süreçleri, bu iç ve dış grup değişkenlerinden doğrudan etkilenir. Göçmenler genellikle göçtükleri ülkede "dış grup" olarak algılanır. Ev sahibi ülkenin fertleri, kendi değerlerini ve niteliklerini koruma amacıyla göçmenlere karşı ayrımcı, dışlayıcı veya önyargılı tutumlar sergileyebilirler. Göçmenler de kendilerini ev sahibi ülkeyi tanımladığı gruptan farklı bir kimlik içinde görerek bu grupla bütünleşmek yerine kendi topluluğuna yönelmek isteyebilir. Uyum sorunlarının kaynakları arasında Türkçe konuşamama, sosyokültürel farklar, aile yapısı, göçün olumsuz etkileri gibi unsurlar yer almaktadır. Yabancı öğrencilerin Türk akranlarıyla bir arada etkili bir eğitim alabilmeleri için yaşadıkları uyum problemlerinin çözüme kavuşturulması gerekmektedir.

Milli eğitimdeki yapısal sorunlar (f=15) da yabancı öğrencilerin eğitiminin verimli bir şekilde gerçekleşmesini güçleştirmektedir. Bu temada sınıf denkliklerinin sağlanamaması, kayıt sistemindeki sıkıntılar, yabancı öğrencilerin düzeylerine uygun olmayan sınıflara kaydedilmesi, yabancı öğrencilerin okul ve sınıflara orantısız bir şekilde dağıtılması, personel eksikliği, öğretmenlerin yabancı eğitiminde yetersiz kalması ve bu konudaki hizmet içi eğitimlerin de sınırlı ve verimsiz olması gibi

sorunlar yer almaktadır. Söz konusu sorunlar, eğitim sistemine etkili bir planlama süreci geçirilmeden dahil edilen ve sayısı milyonlarla ifade edilen yabancı öğrencilerin sorunlarına verimli politikalar geliştirilmesinde yetersiz kalınmasından kaynaklanmaktadır. Benzer sonuçlar Sarier (2020) ile Kaya, İnel ve Çetin (2021)'in çalışmalarında da görülmektedir. Sarier (2020)'nin çalışmasında aynı şekilde yapısal sorunlar olarak belirtilen problemler; Kaya, İnel ve Çetin (2021)'in çalışmalarında kayıt sistemindeki belirsizlikler ve ders materyallerinin uygun olmaması şeklinde işlenmiştir. Yabancı öğrencilerin Türkiye'de ve doğal olarak Türk eğitim kurumlarındaki varlıklarının daha uzun süreceği düşünülürse bu sorunlara yetkili kurumlarca bir an önce etkili çözümler üretmesinin önemli ve gerekli olduğu görülecektir.

Yabancı öğrenci ve velilerine karşı zaman zaman sergilenen dışlayıcı, önyargılı ve ayrımcılığa dayanan tutumlar (f=10) da eğitim sürecini olumsuz etkilemektedir. Benzer sonuçlara Mahran (2018)'in çalışmasında da ulaşılmıştır. Mahran (2018)'in çalışmasında Suriye'de yaşanan savaş sonrası Mısır'a göçen Suriyeli mültecilerin ülkede yarattığı etki ve toplumsal uyumları hakkında bilgiler paylaşılmıştır. Çalışmada mülteci öğrencilerin Mısır okullarında hem yaşlıları hem de öğretmenleri tarafından tam anlamıyla kabul görmediği ve zaman zaman ayrımcılık ve toplumsal dışlanmalara uğradıkları belirtilmiştir. Ekolojik Sistemler Teorisi'ne göre de çocuğu etkileyen faktörlerden biri makrosistem kavramı içinde değerlendirilen kültürel değerler, eğitim politikaları ve toplumdaki tutumlardır. Buna göre göçmenlere yönelik uygulamalar, toplumun göçmenlere bakış ve tutumu veya okuldaki kabul görme ya da dışlama durumları çocuğu etkiler. Hiçbir ortamda kabul görmeyecek olan bu tip dışlayıcı, önyargılı ve ayrımcılığa dayanan tutumların eğitim kurumlarında görülmesi de kabul edilemez.

Ekonomik sınırlılıklar sebebiyle öğrencilerin eğitimlerinin aksaması (f=9) da karşılaşılan önemli sorunlardandır. Ekonomik sorunlar temasında özellikle çocuk işçiliği, çocukların ders araç gereçlerini ve ihtiyaçlarını karşılamada yaşanan zorluklar ve okullardaki finansman sıkıntıları sıralanabilir. Benzer şekilde Kaya, İnel ve Çetin (2021)'in çalışmalarında da ekonomik sıkıntılar ve çocuk işçiliği konusunda, ekonomik sınırlılıkların getirmiş olduğu sorunlara değinilmiştir. Ekonomik sıkıntıların en önemli sebeplerinden biri göç sürecinde maddi varlıklarını ülkelerinde bırakan ve Türkiye'de yoksul bir yaşam sürmek zorunda kalan yabancı ailelerin yaşadığı sıkıntıların çocukların eğitimine yansmasıdır. Çocukların etkili bir eğitim alabilmesi için hiç şüphesiz çocukların ve ailelerinin yaşam şartlarının iyileştirilmesi gerekmektedir.

Çocukların göç sürecinde yaşadığı sarsıcı olayların çocukların yaşamına ve eğitim süreçlerine etkisi (f=5) de eğitim sürecinde karşılaşılan ciddi sorunlardandır. Benzer şekilde Kaya, İnel ve Çetin (2021), Aytaç (2021), Strekalova ve J.L. Hoot (2008)

ile Stevenson ve Willot (2007)'un çalışmalarında da bu sonuca ulaşılmıştır. Konuya Kaya, İnel ve Çetin (2021)'in çalışmasında psikososyal problemler, Aytaç (2021)'in çalışmasında ise psikolojik problemler konusunda değinilmiştir. Mülteci öğrencilerin özel ihtiyaçlarıyla ilgili eğitimcilere çeşitli önerilerin sunulduğu Strekalova ve J.L. Hoot (2008)'un çalışmalarında; mülteci çocukların savaş ve göç sürecinde yaşadıkları deneyimlerin, eğitimlerine olumsuz yansımalarının olduğu ve bu yansımaların okula uyumlarını zorlaştırdığı üzerinde durulmuştur. Yine Stevenson ve Willot (2007)'un çalışmalarında da; yabancı öğrencilerin göç sürecinde geçirdikleri sarsıcı olayların etkilerinden dolayı İngiltere eğitim sistemine entegre olmada sıkıntı yaşadıklarından söz edilmiştir. Bu temada öğrencilerin geçmiş yaşantıları sebebiyle yaşadıkları travma ve psikolojik sorunların, çocukların eğitimlerine ve arkadaşlık ilişkilerine olumsuz yansımaları yaşanan başlıca sorunlar olarak görülmektedir. Yabancı öğrencilerin yaşadığı bu ciddi sorunların önlenmesi için verimli bir psikolojik danışma ve desteğe ihtiyaç duyulmaktadır.

Yabancı öğrencilerin düzeylerine uygun sınıflara yerleştirilmemelerinden kaynaklanan hazır bulunuşluk sorunları (f=4) da yaşanan önemli sorunlardandır. Yabancı öğrencilerin ihtiyaç duydukları eğitim hizmetinden yeterince faydalanmalarını engelleyen hazır bulunuşluk sorununun giderilmesi de eğitim sürecinin verimli bir şekilde sürdürülmesi için elzemdir.

Yabancı öğrencilerin birçoğunun yaşadığı travma, psikolojik sorun, uyum sorunları gibi problemler sebebiyle psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerine duyduğu gereksinim artmıştır. Ancak bu öğrencilerin gereksinim duyduğu psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerini almakta sıkıntı yaşayabildiği (f=3) görülmektedir. Özellikle rehber öğretmeni bulunmayan veya sayısı yetersiz olan okullarda bulunan yabancı öğrenciler ile Türkçesi iyi olmayan öğrenciler bu hizmetleri almakta güçlükler yaşamaktadır.

Meta sentez kapsamında incelenen tez ve makalelerin analizi sonucunda, yabancı öğrencilerin eğitiminde karşılaşılan sorunlara yönelik getirilen öneriler belirlenmiş ve 22 tema dâhilinde sınıflandırılmıştır.

Yabancı öğrencilerin eğitiminde en önemli sorun olarak görülen dil problemlerine yönelik, araştırmacıların %88'i tarafından geliştirilen yabancı öğrencilere ve velilerine dil eğitimleri verilmesi önerisi söz konusu araştırmalarda en fazla dile getirilen çözüm önerisi olmuştur. Benzer sonuç Eryılmaz Ballı ve Dönmez Yapucuoğlu (2021); Kaya, İnel ve Çetin (2021) ve Aytaç (2021)'in çalışmalarında da görülmektedir. Yabancı öğrencilere verilecek dil eğitiminin okul öncesi eğitiminden başlaması önem arz etmektedir. Öğrencilerin dil problemini kısmen de olsa çözmüş olarak eğitim öğretime başlaması, etkili eğitimin önündeki büyük bir engeli yolun başındayken aşmak anlamına gelecektir. Yine öğrenci ile sürekli iletişim halinde olan

ailelerinin de Türkçe öğrenmesinin, hiç şüphesiz çocukların eğitimine olumlu yansımaları olacaktır.

Yapılan araştırmalarda geliştirilen bir diğer çözüm önerisi uyum ve aidiyet programları düzenlenmesi (f=15) önerisidir. Benzer sonuç Sarier (2020)'in çalışmasında da mülteci öğrencilere yönelik uyum programları düzenlenmesi önerisi şeklinde görülmektedir. Eğitim sistemine, arkadaş ortamına, kurallara, toplumsal düzene karşı uyum sorunları yaşayan öğrencilere yönelik geliştirilen uyum ve aidiyet programları düzenlenmesi önerisi; farklı bir ülkeden, çevreden, arkadaş ortamından ve eğitim sisteminden ayrılarak oldukça farklı bir ortama ve eğitim sistemine dahil olan öğrenciler için oldukça gereklidir. Öğrencilerin içinde bulunduğu toplumu ve eğitim sistemini benimsemesi ve kendini bu toplum ve sistemin önemli bir üyesi olarak görmesi için uyum ve aidiyet programlarına sadece sorun yaşayan değil tüm yabancı öğrencilerin katılması önem arz etmektedir.

Yabancı öğrencilerin eğitimde yaşadığı birtakım sorunların kaynağı durumunda olan velilerin, eğitime alınması önerisi (f=12) dikkate alınması gereken bir konudur. Benzer öneri Eryılmaz Ballı ve Dönmez Yapucuoğlu (2021) ve Sarier (2020)'nin çalışmalarında da çeşitli kurslar düzenlenmesi kapsamında yer bulmuştur. Eğitimin en önemli unsurlarından biri olan velilerin, çocukların gelişimi ve eğitimi hakkında bilgi sahibi olması ve çocuklarının eğitimine destek olacak yeterliklere sahip olması için bu eğitimlerin ihtiyaca yönelik ve uygulamaya dönük olarak verilmesi oldukça verimli sonuçların alınmasını sağlayacaktır.

Çok sayıda yabancı öğrencinin bulunduğu sınıflarda eğitim veren öğretmenler ve okulları idare eden yöneticiler de eğitim sürecinde çok çeşitli sorunlar yaşamaktadır. Özellikle Türkçe bilmeyen öğrencilerin yüksek sayılarda bulunduğu sınıflarda eğitim veren öğretmenler, doğal olarak bu süreçte yetersiz kalmaktadır. Daha önce bu konuda bir eğitim almamış olan öğretmen ve yöneticilerin çeşitli hizmet içi eğitimlerine dahil edilmesi (f=12) önerisi, öğretmen ve yöneticilerin yabancı öğrencilerin eğitiminde daha bilinçli ve donanımlı olmasını sağlayacaktır. Bu öneri benzer şekilde Kaya, İnel ve Çetin (2021) ile Arslan ve Ergül (2022)'ün çalışmalarında da yer bulmuştur. Arslan ve Ergül (2022) öğretmen ve yöneticilere özellikle çok kültürlü eğitim konusunda hizmet içi destek sağlanmasını önermişlerdir.

Yabancı öğrencilerin, Türk öğrencilerle aynı eğitim programı ve müfredatına tabi tutulması da bu öğrencilerin eğitiminde yaşanan bazı sorunların kaynağı konumundadır. Gerek farklı bir kültür ve sistemden gelmeleri gerekse de göçün olumsuz etkilerine maruz kalmaları sebebiyle Türk öğrencilerden oldukça farklılaşan yabancı öğrencilere yönelik bir yasal mevzuat, eğitim programı ve müfredatının oluşturulması önerisi (f=12), bu çocukların eğitimlerini kendi yapı ve ihtiyaçlarına uygun olarak daha sağlıklı bir şekilde yürütebilmelerini sağlayacaktır.

Kapsamlı bir planlama yapılmadan çok yüksek sayılarda yabancı öğrencinin Türk eğitim sistemine dahil edilmesi, çok boyutlu sorunların yaşanmasına yol açmıştır. Sınıf, okul veya il bazında çözüm bulunamayan bazı sorunların merkezi düzenlemeler ile giderilmesi mümkündür. Merkezi düzenlemeler yapılması temasında (f=10) özellikle denklik sınavları düzenlenmesi ve öğrencilerin yaşlarına değil seviyelerine uygun sınıflara dahil edilmesi, öğretmen yetiştirme programlarına yabancı öğrencilerin eğitimleri ile ilgili konuların eklenmesi ve yabancı öğrencilerin okula devamlarını sağlamaya yönelik yaptırımların getirilmesi gibi öneriler oldukça gerekli görülmektedir.

Yabancı öğrencilerin ihtiyaç duydukları psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin daha yoğun, etkili ve verimli bir şekilde sunulması önerisi (f=10), yaşanan sorunların çözülmesine katkı sunacaktır. Bu öneri benzer şekilde Sarier (2020) ve Aytaç (2021)'in çalışmalarında da yer bulmuştur. Özellikle savaştan kaçan Suriyeli çocukların yaşadıkları psikolojik sorunların eğitime olumsuz yansımaları olduğu bilinmektedir. Bu sorunların çözülmesi ile çocukların, kendilerini daha iyi hissetmeleri ve eğitime daha sağlıklı bir ruh hali ile katılmaları sağlanacaktır.

Yabancı öğrencilerin okul ve sınıflara orantısız bir şekilde dağıtılması eğitimde ciddi sorunların yaşanmasına yol açmaktadır. İncelenen tezlerde, özellikle Suriye sınırında bulunan ve Suriyeli insanların yoğun göçüne maruz kalan illerdeki bazı okul ve sınıflardaki yabancı öğrenci sayılarının Türk öğrenci sayısını geçtiği belirtilmiştir. Yerel ve merkezi düzenlemeler ile yabancı öğrencilerin okul ve sınıflara dengeli bir şekilde dağıtılması önerisi (f=10), sorunların hafifletilmesini sağlayacaktır.

Türk öğrenci, Türk veliler ve öğretmenlerin; yabancı öğrencilere yönelik sergilediği dışlayıcı ve önyargılı tutumlar, bu çocukların toplumdan uzaklaşmasına ve kendi içlerinde kurdukları arkadaşlıklar ile yetinmelerine yol açmaktadır. Yabancı öğrencilerin toplum tarafından saygı ve kabul görmelerini sağlayacak ve yabancılara karşı farkındalık oluşturacak uygulamaların yapılması önerisi (f=7), toplumdaki ayrışmayı ve gruplaşmaları önleme konusunda önemli ve gerekli görülmektedir. Benzer öneri toplumsal kabulü sağlayacak çalışmalar yapılması şeklinde Kaya, İnel ve Çetin (2021)'in çalışmalarında da yer bulmuştur.

Okul öncesi eğitimi, çocukların ileriki eğitim kademelerinde alacağı eğitim hizmetinden yararlanma oranını belirleyen önemli bir unsurdur. Etkili bir okul öncesi eğitimi alan öğrencilerin, ilerleyen sınıflarda daha başarılı olduğu eğitimciler tarafından kabul görmektedir. Okul öncesi eğitimin yabancı öğrenciler arasında da yaygınlaştırılması önerisi Aytaç (2021)'in çalışmasında da yer bulmuştur. Özellikle dil engeli dolayısıyla eğitimden yeterince yararlanamayan yabancı öğrencilerin, dil eğitimlerinin de başlama noktasını oluşturan okul öncesi eğitimi sonraki eğitim sürecine de ön hazırlık görevi görmesi bakımından son derece gereklidir.

Yabancı öğrencilerin eğitiminde kullanılacak uygun yöntem ve teknikler ile uygun sınıf ortamının oluşturulması (f=5), maddi imkanları sınırlı öğrencilere destekler sağlanması (f=5), öğrencilerin sınıflara kaydedilmesinde yapılacak seviye sınavı sonuçlarının dikkate alınması (f=5), öğrencilerin kaynaşmasını sağlayacak etkinlikler düzenlenmesi (f=5), yabancı öğrencilerin normal sınıflara kaydedilmeden önce kendilerine özel olarak açılacak sınıflarda ön hazırlığa tabi tutulmaları (f=5), yabancı öğrencilerin eğitimleri konusunda eylem planı hazırlanması (f=4), okullarda tercümanlar görevlendirilmesi (f=4) ve uyum sınıflarının sayısının arttırılması gibi öneriler son derece değerli ve gerekli görülmektedir.

Araştırma sonuçlarından elde edilen bulgulara dayanılarak şu öneriler getirilebilir:

- Yapısal sorunlar teması kapsamında öğretim program ve materyallerinin mülteci öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kaldığı bulgusuna ulaşılmıştır. Türk öğrencilere uygulanan öğretim programında hiçbir değişiklik yapılmadan, aynı programın yabancı öğrencilere de uygulanması çeşitli sorunlar yaratmaktadır. Bu sorunun çözümüne ve yabancı öğrencilere uygulanabilecek öğretim programının özelliklerine dair MEB bünyesinde bir anket uygulanarak yabancı uyruklu öğrencilerin derslerine giren öğretmenlerin görüşleri alınabilir. Toplanan verilerin uygulanabilirliği konunun uzmanları tarafından değerlendirilebilir. Bu konuda çalıştaylar düzenlenebilir.

- Yabancı öğrencilerin yaşadığı dilden kaynaklanan sorunlar bulgusuna yönelik; küçük yaşlardan itibaren çocuklara, oyun temelli dil öğretimi etkinlikleri düzenlenebilir. Bu şekilde çocukların Türkçeye aşina olmaları ve ileride alacakları kapsamlı dil eğitimlerinin daha işlevsel olması sağlanabilir. Oyun temelli dil öğretimi etkinlikleri 4-6 yaş grubuna yönelik basit bir şarkının sözlerini tekrar etmek, bir masalda geçen kahramanın konuşmalarını taklit etmek veya renkli kartlarla sözcük avı oynamak şeklinde gerçekleştirilebilir.

- Uyum sorunları teması kapsamında yabancı öğrencilerin, Türk arkadaşlarına uyum sağlamakta zorlandığı ve sadece kendi uyruğundaki akranlarıyla arkadaşlık kurduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Türk ve yabancı öğrencilerin kaynaşmasını ve yabancı öğrencilerin kendi aralarındaki arkadaşlıklar ile yetinmesini önlemek amacıyla oynanacak oyun, turnuva, spor karşılaşmaları ve yapılacak iş birliğine dayalı grup çalışmalarında, bu öğrencilerin bir arada oynamasına ve çalışmasına imkan verecek planlamaların yapılması ve uygulanması önerilebilir. Bu uygulamaya örnek olarak Türk ve yabancı uyruklu öğrenciler birbirlerinin oyun arkadaşı olarak ilan edilip, bu öğrencilerin beden eğitimi derslerinde planlanan grupça oynanacak oyunlarda, takım halinde oynanan oyunlar veya akıl zeka oyunlarında birlikte olmaları sağlanabilir. Oyun arkadaşları Türk-yabancı birlikteliğini sağlayacak şekilde

dönüşümlü olarak değiştirilebilir.

•Dil sorunları teması kapsamında dilden kaynaklanan akademik sorunlar ve iletişim sorunları yaşandığı bulgusuna ulaşılmıştır. Dil engeli sebebiyle öğrenme güçlüğü ve kendini ifade etme sorunu yaşayan yabancı öğrencilere, öğrenilmiş çaresizlik duygusu yaşamamaları adına, dil becerisine bağlı olmayan zenginleştirilmiş öğrenme etkinlikleri ve çoklu ifade imkanları sağlanarak bu öğrencilerin de başarıma duygusundan mahrum kalmamaları sağlanabilir. Özellikle Türkçe derslerinde uygulanacak zenginleştirilmiş öğrenme etkinlikleri kapsamında drama, eğitsel oyunlar, hikaye anlatma veya tamamlama, kelime veya telaffuz oyunları, kulaktan kulağa oyunu, tekerleme ve bilmece gibi hem eğlenmeyi hem de öğrenmeyi sağlayacak etkinlikler uygulanarak yabancı öğrencilerin de öğrenebileceklerine olan inançları arttırılmış olur.

•Öğretmenleri mülteci eğitiminde yetersiz kalması ve mülteci velilerle yaşanan sorunlar bulgusuna yönelik Türkiye’de yaşayan başta Suriyeli olmak üzere yabancı uyruklu öğretmenlerin; yabancı öğrencilerin eğitim gördüğü okullarda dengeli bir şekilde görevlendirilerek, yabancı öğrencilerin yaşadığı sorunların çözümüne yardımcı olmaları sağlanabilir. MEB ve UNICEF işbirliğiyle yürütülen projelerde ve PICTES (Türk Eğitim Sisteminde Çocuklar İçin Kapsayıcı Eğitimin Desteklenmesi Projesi) kapsamında yabancı öğrencilerin okuduğu okullarda görevlendirilen Suriyeli öğretmenlerin bu okullara dengeli dağıtılması, görevlendirilen öğretmenlerin branşları ile görevlendirildikleri okul düzeyinin mümkün oldukça uyumlu olması, Türkçe’yi etkin şekilde kullanan öğretmenlerin görevlendirmede öncelikli olması ve bu öğretmenlerden okul yönetimlerince aktif bir şekilde faydalanılması sağlanabilir.

•Mülteci öğrencilerin eğitim sistemine uyum sağlamakta zorlanması ve dilden kaynaklanan sorunlar bulgularına yönelik; bazı okullarda uygulanan PICTES’in yaygınlaştırılması ve proje kapsamında açılan uyum sınıflarının kaynaklar ve imkanlar dahilinde daha fazla okulda açılarak yabancı öğrencilerin Türkçe öğrenmeleri ve Türk eğitim sistemine ayak uydurmaları sağlanabilir.

•Yabancı öğrenciler için rehberlik hizmetlerinin yetersiz olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Psikolojik danışman ve rehber öğretmen bulunmayan okullarda, yabancı öğrencilerin yaşadığı sorunların çözümüne yardımcı olunması amacıyla Rehberlik Araştırma Merkezleri (RAM)’nden destek alınabilir. Özellikle göçün olumsuz etkilerinden dolayı psikolojik problemler yaşayan öğrencilerin bu hizmetten öncelikli olarak yararlanması sağlanabilir.

•Yabancı öğrenci velilerinde kaynaklanan bulgulara yönelik; Yabancı öğrenci velilerine, öğrencilerin eğitim süreci ve derslerine destek sağlanması konularında

bilgilendirme amaçlı okul çapında küçük toplantılar düzenlenebilir. Bu toplantılarda okullarda görevlendirilecek tercüman veya yabancı uyruklu öğretmenlerden hem çeviri hem de ikna konusunda destek alınması sağlanabilir.

•Yapısal sorunlar teması kapsamında bazı yabancı öğrencilerin seviyelerine uygun olmayan sınıf düzeylerine kayıtlı oldukları bulgusuna ulaşılmıştır. Yabancı öğrencilerin yaşları dolayısıyla dahil edildikleri sınıflarda, ön bilgilerinin yetersizliği dolayısıyla çoğu zaman başarısız oldukları görülmektedir. Bu öğrencilerin sınıflara kaydedilmesinde tek kriterin yaş olmaması ve ön bilgilerinin tespit edilerek düzeylerine uygun sınıflardan eğitime başlamaları sağlanabilir.

Araştırma Etik Taahhüt Metni

Yazar, yapılan bu çalışmada bilimsel etik ve alıntı kurallarına uyulduğunu taahhüt etmiştir.

Çıkar Çatışması Beyanı

Bu çalışmanın veri toplanması, sonuçların yorumlanması ve makalenin yorumlanması aşamasında herhangi bir çıkar çatışması yaşanmadığını yazar taahhüt etmiştir.

Kaynakça

- Adıgüzel, Y. (2016). *Göç sosyolojisi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Ağdalyan, A. (2021). *Kilis İlinde Öğrenim Gören İlköğretim Çağındaki Suriyeli Öğrencilerin Eğitimde Yaşadıkları Güçlükler ve Bunlara Yönelik Çözüm Önerileri (Okul Yöneticileri Görüşlerine Dayalı Olarak Yapılan Bir İnceleme)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Kilis.
- Akkaya, M. F. (2021). *Ekolojik Sistemler Teorisi Kavramları ile Bir Vaka Değerlendirilmesi*. Tezsiz yüksek lisans dönem projesi. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, İstanbul.
- Altınışik Akgöz, A. (2022). *Yabancı öğrencilerin eğitimde yaşadığı sorunlara yönelik bir meta-sentez çalışması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
- Arslan, Ü. ve Ergül, M. (2022). Mülteci öğrencilerin eğitimlerinde yaşadıkları sorunlar: Öğretmenlerin perspektifinden bir delphi çalışması. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (54), 1-31.
- Aydın, B. 1997. *Çocuk ve ergen psikolojisi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Vakfı Yayınları.
- Aytaç, T. (2021). Türkiye’de ki Suriyeli çocukların eğitim sorunlarına bir bakış: bir meta-analiz çalışması. *Milli Eğitim Dergisi*, 50(1), 173-193.

- Baykoç, N. (1986). Çocuklarda Dilin Kazanılması. *Ya-Pa 4. Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri*. İstanbul: Ya-Pa Yayınları.
- Birleşmiş Milletler (BM), (2005). Ülke içinde yerinden olma konusunda yol gösterici ilkeler. Brookings Enstitüsü Yerinden Olma Projesi, Washington, D.C. <http://80.251.40.59/politics.ankara.edu.tr/altipar/Yayinlar/Yol%20ilkeler.pdf> (30.11.2022)
- Çalık, M. ve Sözbilir, M. (2014). İçerik analizinin parametreleri. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 39(174), 33-38
- Çallı, Y. (2009). *Türk anayasa hukukunda eğitim hakkı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Demirtaş, H.A. (2003). Sosyal Kimlik Kuramı Temel Kavram ve Varsayımlar. *İletişim Araştırmaları*, 1(1), 123-144.
- Duğan, Ö. ve Gürbüz, S. (2018). Suriyeli sığınmacıların sosyal entegrasyonuna yönelik bir araştırma. *Turkish Studies Social Sciences*, 13(26), 529-546.
- Emin, M.N. (2019). *Geleceğin inşası: Türkiye'deki Suriyeli çocukların eğitimi*. İstanbul: SET Vakfı İktisadi İşletmesi.
- Eryılmaz Ballı, F. ve Dönmez Yapucuoğlu, M. (2021). Türkiye'deki Suriyeli çocukların eğitim öğretim yaşantılarına ilişkin tezlerin incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 19(1), 505-524.
- Karasu, M.A. (2017). Göç ve uyum sorunu. A. Yatkın (Ed.), *Uluslar arası 11. kamu yönetimi sempozyumu bildiri kitabı: Uluslar arası göç ve mülteci sorununun çözümünde kamu yönetiminin rolü*. (s. 631-649). Elazığ: Fırat Üniversitesi, Atatürk Kültür Merkezi.
- Karataş, K., Adıgüzel, Y. ve Ünal, A. Z. (2018). Göç Travması. M. Baloğlu ve E. Göv (Ed.), *Psikososyal Güçlendirici Destek Programı Göç Travması*. Ankara: MEB Yayınları.
- Kaya, M., İnel, Y. ve Çetin, T. (2021). Türkiye'de Suriye göçü sonrasında Suriyeli mültecilere verilen kapsayıcı eğitim üzerine bir meta sentez çalışması. *13th International Conference of Strategic Research on Scientific Studies and Education (ICoSReSSE)*. Antalya/Türkiye
- Kaya, S. ve Öz, A.Ş. (2020). Göç eden çocuklar özel eğitime ihtiyaç duyar mı?. R. Demir (Ed.), *Çeşitli Açılardan Göç ve Eğitim Multidisipliner Bir Çalışma*. Ankara: İksad Yayınevi.
- Kol, S. (2013). Erken çocuklukta bilişsel gelişim ve dil gelişimi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(21), 1-21.
- Krafft, C., Sieverding, M., Salemi, C. and Keo, C. (2018, April). Syrian refugees in Jordan: Demographics, livelihoods, education, and health. *In Economic Research Forum Working Paper Series* (Vol. 1184).
- Lincoln, Y. S. ve Guba, E. G. (1986). But is it rigorous? Trustworthiness and authenticity in naturalistic evaluation. *New directions for evaluation*, (30), 73-84.
- Mahran, A.A. (2018). The challenges of social adjustment of Syrian refugees in Egyptian society and ways of confronting them in the light of some variables. *Route Educational and Social Science Journal*, 5(3).
- Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded Sourcebook*. (2nd ed). Thousand Oaks, CA: Sage.

- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü. (Ocak, 2022). https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_01/26165737_goc2022sunu.pdf. (Erişim tarihi: 22.11.2022)
- Nar, B. (2008). *Göçün eğitime ve eğitim yönetimine etkileri: Dilovası Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Noblit, G. W. and Hare, R. D. (1988). *Meta-ethnography: Synthesizing qualitative studies*. Newbury Park: Sage, 11.
- Özgün, E. (2019). *İlkokul öğretmenlerinin Suriyeli öğrencilerin akademik başarı ve okul ortamı uyumuna ilişkin gözlemlerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.
- PICTES. (2022). <https://piktes.gov.tr/cms/Home/Hakkimizda>. (Erişim tarihi: 01.11.2022)
- Polat, S. ve AY, O. (2016). Meta-sentez: Kavramsal bir çözümleme. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 4(2), 52-64.
- Saklan, E. ve Karakütük, K. (2022). Türkiye’deki Suriyeli eğitim çağı çocuklarının eğitim süreçleri üzerine bir çözümleme. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(1), 51-76.
- Sarıer, Y. (2020). Türkiye’de mülteci öğrencilerin eğitimi üzerine bir meta-sentez çalışması: Sorunlar ve çözüm önerileri. *Eğitimde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 3(1), 80-111.
- Stevenson, J. and Willott, J. (2007). The aspiration and access to higher education of teenage refugees in the UK. *Compare*, 37(5), 671-687.
- Strekalova, E. and Hoot, J. L. (2008). What is special about special needs of refugee children?: Guidelines for teachers. *Multicultural Education*, 16(1), 21-24.
- Thomas, J. and Harden, A. (2008). Methods for the thematic synthesis of qualitative research in systematic reviews. *BMC medical research methodology*, 8(1), 1-10.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi, İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu. (2018). Göç ve Uyum Raporu. Erişim adresi: https://asylumineurope.org/wp-content/uploads/2018/04/resources_goc_ve_uyum_raporu.pdf.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Extended Abstract

Introduction

Migration is one of the most significant social phenomena, is an event that deeply affects human and social life. In particular, mass migrations driven by compulsory reasons cause many negative situations. One of these migrations, the migration of Syrian people to Turkey, has caused numerous personal and social challenges in different areas and dimensions. One of the most important problems is the education problem. The enrollment of more than one million foreign students began to receive education in Turkish schools has affected both these students and other stakeholders of education in a multifaceted way. Scientific studies drawing attention to the problems experienced as a result of this situation a growing body of scientific research has emerged. In this article, studies on the educational problems of foreign students studying in different provinces of Turkey and the solutions to these problems are examined together. By synthesizing the existing research, this article aims to provide the educational problems of foreign students and the solutions to these problems in different dimensions, highlights the issue from a broader framework and offers insights by examining and synthesizing the research in the field in question.

Method

In this study, the meta-synthesis method was employed to collectively evaluate numerous qualitative studies examining the problems experienced by foreign students in the Turkish education system. For this purpose, the study was conducted through document analysis, a qualitative research technique was used to collect and analyze data. In this regard, articles and theses published between 2015 and 2022 that focused on of foreign students studying in primary schools in Turkey were examined. During the research process, the literature was systematically scanned using keywords such as "foreign students", "educational problems of Syrian students", problems of refugee students" and "immigrant education". Master's theses were accessed via the YÖKTEZ system the research questions; The articles were accessed from the Google Scholar search engine and Dergipark database. In this context, 14 articles and 11 master's theses were included in the scope of meta-synthesis. These documents were analyzed to identify both the key educational problems of foreign students, which constitute the main purpose of the study, and the solutions to these problems and the proposed. Common themes were developed by grouping by combining the identified problems and solution suggestions under appropriate categories.

Findings

As a result of the study, the educational problems of foreign students in Turkey were categorized under five main themes and twelve sub-themes. The primary issues identified included as a result of the study were determined as language barriers,

social challenges, behavioral difficulties, academic struggles and systemic problems. The solution proposals presented in the reviewed studies were grouped under 5 main themes and 22 sub-themes. It has been seen that the solution suggestions made in the studies in question commonly emphasized structural reforms, various training programs, organized activities and events, the removal of systemic limitations, and teacher-focused recommendations.

Conclusion, Discussion and Suggestions

Based on the findings obtained from the research examined within the scope of the study, it was concluded that primarily experience language-related difficulties. In addition, adaptation problems, disciplinary and behavioral problems, structural deficiencies, exclusionary and discriminatory attitudes were also emphasized as significant concerns. The majority of researchers recommended providing Turkish language education to foreign students and parents. In addition, suggestions such as implementing adaptation and belonging programs for the mentioned problems, addressing structural deficiencies, and offering various trainings to school administrators and teachers are also important. Considering that the presence of foreign students in the Turkish education system will continue, all proposed solutions—both for existing and potential problems—are regarded as essential and valuable. In this context, the present study puts forward the following recommendations to the problems experienced in the education of foreign students:

- Addressing the language problems experienced by foreign students; Game-based language teaching activities can be organized for children from an early age.
- In order to prevent Turkish and foreign students from socializing and to prevent foreign students from being content with their own friendships, it may be recommended to make and implement plans that will allow these students to play and work together in games, tournaments, sports matches and collaborative group activities.
- Foreign teachers, especially Syrians, living in Turkey; By assigning a balanced assignment to the schools where foreign students study, they can help solve the problems experienced by foreign students.
- It is seen that foreign students often fail in the classes they are included in due to their age, due to their insufficient prior knowledge. Age should not be the only criterion for enrolling these students in classes, and their prior knowledge can be determined so that they can start education in classes appropriate to their level.
- Research can be conducted to obtain the opinions of the education community on the characteristics of the curriculum and educational program that can be applied to foreign students.

Ek

Çalışmada İncelenen Tez ve Makalelerin Künyeleri

(T1) Güngör, F. (2015). *Yabancı uyruklu ilkokul öğrencilerinin eğitim-öğretiminde yaşanan sorunlara ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

(T2) Çakmak, Ö. (2018). *Okul yöneticilerinin gözüyle Suriyeli öğrencilerin eğitiminde yaşanan sorunlar ve çözüm önerileri (Kilis örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep.

(T3) İçöz, H. (2019). *İlkokullarda yabancı uyruklu öğrencilerle ilgili karşılaşılan sorunlar*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi, Antalya.

(T4) Anis, R. (2019). *Devlet ilkokullarında eğitim gören Suriyeli öğrencilerin akademik başarılarını etkileyen faktörlerin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep.

(T5) Kaya, İ. (2020). *Sınıfında Suriyeli öğrencisi bulunan öğretmenlerin sınıf yönetiminde karşılaştığı sorunlar*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Kırşehir.

(T6) Şeker, S. (2020). *Mülteci öğrencilerin karşılaştığı eğitim sorunları: Yozgat ili örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bozok Üniversitesi, Yozgat.

(T7) Yılmaz, M. (2020). *Suriyeli mülteci öğrencilerin okul ortamına uyumu*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Medeniyet Üniversitesi, İstanbul.

(T8) Ağdalyan, A. (2021). *Kilis ilinde öğrenim gören ilköğretim çağındaki Suriyeli öğrencilerin eğitimde yaşadıkları güçlükler ve bunlara yönelik çözüm önerileri (Okul yöneticileri görüşlerine dayalı olarak yapılan bir inceleme)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Kilis.

(T9) Sevinç, E. (2021). *Okul yönetici ve öğretmenlerin mülteci veliler ile karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İbn Haldun Üniversitesi, İstanbul.

(T10) Elseyeyden, H. (2021). *Veli görüşlerine göre ilkokula giden Suriyeli öğrencilerin yaşadığı sorunlar ve çözüm önerileri (Kilis ili örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Kilis.

(T11) Maltaş, N. B. (2021). *Sınıfında Suriyeli öğrenci bulunan sınıf öğretmenlerinin karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerileri (Mersin ili örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mersin Üniversitesi, Mersin.

(M1) Börü, N. ve Boyacı, A. (2016). Göçmen öğrencilerin eğitim-öğretim ortamlarında karşılaştıkları sorunlar: Eskişehir ili örneği. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 11/14, 123-158

(M2) Sarıtaş, E., Şahin, Ü. ve Çatalbaş, G. (2016). İlkokullarda yabancı uyruklu öğrencilerle karşılaşılan sorunlar. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25(1), 208-229.

(M3) Başar, M., Akan, D. ve Çiftçi, M. (2018). Mülteci öğrencilerin bulunduğu sınıflarda öğrenme sürecinde karşılaşılan sorunlar. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 26(5), 1571-1578.

- (M4) Cırt Karaağaç, F. ve Güvenç, H. (2019). Resmi ilkokullara devam eden Suriyeli mülteci öğrencilerin eğitim sorunları. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 11 (18), 530-568.
- (M5) Delen, A. ve Ercoskun, M. H. (2019). Yabancı uyruklu öğrencilerin bulunduğu ilkokullarda istenmeyen öğrenci davranışlarının nitel açıdan incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 48(223), 299-322.
- (M6) Özenç, E. G. ve Saat, F. (2019). Sınıf öğretmenlerinin Suriyeli öğrencilerin eğitiminde karşılaştığı sorunlar. *International Journal of Active Learning*, 4(2), 60-74.
- (M7) Eren, Z. (2019). Yönetici ve öğretmen görüşlerine göre göçmen çocukların eğitim sorunları ve çözüm önerileri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 213-234.
- (M8) Koşar, S. ve Aslan, F. (2020). İlkokul ve ortaokula devam eden göçmen çocukların eğitim sorunlarına yönelik okul yöneticilerinin görüşleri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 9(4), 1799-1831.
- (M9) Külekçi Akyavuz, E., Gezeroğlu, E. ve Toma, Ş. G. (2020). Suriyeli öğrencilerin eğitiminde karşılaşılan sorunlarla ilgili okul yöneticilerinin görüşleri. *Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 1-15.
- (M10) Alkalay, G., Kırıl, B. ve Erdem, A. R. (2021). İlkokul yönetici ve sınıf öğretmenlerine göre Suriyeli sığınmacı öğrencilerin yaşadıkları sorunlar ve çözüm önerileri. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 231-249.
- (M11) Aydeniz, S. ve Sarıkaya, B. (2021). Göçmen çocukların eğitiminde yaşanan sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin öğretmen görüşleri. *Milli Eğitim Dergisi*, 50(1), 385-404.
- (M12) Sarıahmetoğlu, H. ve Kamer, S. T. (2021). Yabancı uyruklu öğrencilerin eğitimi ve uyumu: Sorunlar ve çözüm önerileri. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(2), 612-634.
- (M13) Kaya, A. (2022). Suriyeli öğrencilerin eğitim-öğretim faaliyetlerinde karşılaştıkları zorluklar. *Journal of Multidisciplinary Studies in Education*, 6(3), 89-99.
- (M14) Taşcı, H. C. ve Yüksel Oktay, E. (2022). Geçici koruma altındaki Suriyeli öğrencilerin eğitim sorunları üzerine sistematik derleme. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2), 125-139.